

VredesMagazine

Jaargang 6 nummer 4 — 4e kwartaal 2013 — Prijs euro 2,50

- **Interview met activiste uit Caïro**
- **Samen werken aan Vredescultuur**

Onderzoeksdossier:

- **Afluisteren met grote oren**

Euromilitarisme – de Defence Industries Task Force

Afgelopen juli publiceerde de Europese Commissie een mededeling onder de titel: Naar een meer competitieve en efficiëntere defensie- en veiligheidssector. De Commissie – bestaande uit ambtenaren en niet uit gekozen politici – beschrijft hierin haar ambities op het gebied van de Europese wapenindustrie. Al voordat de mededeling werd gepubliceerd schreef Chris Venables, programma-assistent bij de Quaker Council for European Affairs in Brussel, een analyse op grond van informatie uit het Europees Parlement en de media.

In 2011 vormde de Europese Commissie een *defence task force*, die aanbevelingen moest formuleren over hoe de EU haar wapenindustrie zou kunnen steunen. In de Task Force zitten vertegenwoordigers van verschillende Commissariaten, waaronder die van Industrie en Ondernemerschap, Mededinging en Handel, evenals van het Europese Defensieagentschap (EDA), dat de militaire capaciteit van de lidstaten moet ondersteunen en van de Europese Dienst voor Extern Optreden (EEAS).

In juli 2013 komt de Commissie met aanbevelingen en een actieplan. De Commissie pleit voor versterking van de Europese wapenindustrie, die naar haar mening essentieel is voor Europese veiligheid. Omdat de Verenigde Staten hun militaire aandacht meer op Azië richten, bij de aanval op Libië de Fransen en Britten niet alle benodigde wapensystemen zelf voorhanden hadden, en de Europese veiligheid op allerlei manieren bedreigd

wordt, zijn de lidstaten gedwongen om meer samen te werken op defensiegebied. De Commissie wil de Europese wapenmarkt liberaliseren en een einde maken aan het voorkeursbeleid voor de eigen nationale wapenindustrie. Concurrentie en vrije markt moeten leidende principes worden. Al in 2009 heeft de Commissie twee richtlijnen gepubliceerd om compensatieorders te verbieden en de vergunningplicht voor wapenhandel binnen de EU op te heffen. Artikel 346 van het Verdrag van Lissabon, dat lidstaten toestaat om wapenaankopen uit te zonderen van Europese aanbestedingsregels, moet op de schop.

Voor een sterke wapenindustrie moeten er ook Europese onderzoeksbudgetten komen. Tot nu toe was de Europese pot met geld voor wetenschappelijk onderzoek en technische vernieuwing gesloten voor wapenproductie – hoewel via een achterdeurtje, onder de noemer “veiligheidsbeleid,” toch veel geld naar grote wapenbedrijven is gesluisd. Bij de nieuwe ronde van Europese onderzoeksfinanciering – Horizon 2020, het nieuwe Europese financieringsprogramma voor onderzoek en innovatie – zal de wapenindustrie nog meer aan bod komen. De Commissie wil speciale steun voor kleinere defensiebedrijven. Dat zal nodig zijn, omdat de financieringspotten van de EU hoofdzakelijk ten goede komen aan grote internationale bedrijven – kleinere bedrijven hebben domweg niet de capaciteit om zich door de EU-bureaucratie heen te worstelen. Ten slotte wil de Commissie meer Europese sa-

menwerking bij het aanschafbeleid van lidstaten.

De Commissie meent dat steun aan de Europese wapenindustrie goed is voor werkgelegenheid, economische groei en veiligheid. Maar daar valt nogal op af te dingen. De Veiligheidsstrategie van de EU noemt als belangrijkste bedreigingen klimaatverandering, energiezekerheid, wapenproliferatie, falende staten, georganiseerde misdaad en terrorisme. Problemen waarbij wapenproductie nu niet direct de meest voor de hand liggende oplossing is. Geweldloze oplossingen lijken zelfs vele malen meer voor de hand te liggen. Daar komt bij dat hoge militaire uitgaven de economische crisis verergeren. In 2010 bedroegen de militaire uitgaven van de EU 194 miljard, evenveel als de jaarlijkse schuld van Griekenland, Italië en Spanje samen. Dat de wapenindustrie een motor voor economische groei en technische innovatie zou zijn is loze retoriek. Onderzoek toont juist aan, dat investeringen in andere sectoren veel meer werkgelegenheid opleveren en technische innovaties eerder plaatsvinden in de civiele sector.

De vraag is hoe de Europese lidstaten zullen reageren op de plannen van de Commissie. De mededeling van juli is bedoeld als input voor een top van Europese regeringsleiders die bijeenkomt in december en gewijd zal zijn aan het Europese defensiebeleid.

Chris Venables
(bewerking en vertaling
Wendela de Vries)

COMMENTAAR

COLOFON

VREDESMAGAZINE 4e KWARTAAL 2013 Uitgave van de vereniging VredesMedia waarin samenwerken: Haags Vredesplatform (HVP), Humanistisch Vredesberaad (HVB), Vredesbeweging Pais, Samenwerkingsverband Stop de Wapenwedloop, Antimilitaristies Onderzoekskollektief VD AMOK, Women's International League for Peace and Freedom (WILPF) afdeling Nederland. In VredesMagazine zijn de tijdschriften Kernwapens Weg!, VD AMOK en de dikke nummers van Vredeskoerier 't Kan Anders opgegaan. **REDACTIE:** Jan Bervoets, Boudewijn Chorus, Hans Feddema, Benno Houweling, Kees Kalkman, Klaas Meijer, Anke Polak, Jan Schaake, Guido Schokker, Barbara Smedema, Egbert Wever **AAN DIT NUMMER WERKTEN NAAST DE AUTEURS MEE:** David-Jan Donner, Chris Geerse, J.R. De auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van een geplaatst stuk. De tekst van artikelen mag worden overgenomen op voorwaarde van bronvermelding. Copyrights van foto's en tekeningen berusten bij de desbetreffende fotograaf /illustrator. **FOTO-REDACTIE:** Hanneke Suijs, Anne Vaillant **FOTOGRAFEN EN ILLUSTRATOREN:** Adbusters, Anke Abbink, Sanne Bosch, Onno Bruins, Harald Doornbos, Benno Houweling, Tom Janssen, Jaydee Jaölat, Boyd Noorda, Reno Matitaputty, Len Munnik, Hans Sträter, Hanneke Suys, Wuske **VORMGEVING:** Jimmy Slothouwer **DRUKKER:** Drukkerij Mezclado, Tilburg **ABONNEMENTEN:** Interesse of aanmelding voor een abonnement op Vredesmagazine kan kenbaar gemaakt worden bij de redactie van VredesMagazine of bij een deelnemende organisatie. Een jaarabonnement op VredesMagazine (4 nummers) kost 10 euro. U kunt een abonnement nemen via info@vredesmagazine.nl of 015 7850137. **GIFTEN:** Bedragen die abonnees overmaken boven het verschuldigde abonnementsgeld worden beschouwd als gift voor het werk van de in VredesMagazine samenwerkende organisaties. **CONTACT VREDESMEDIA:** Vlamingstraat 82 2611 LA Delft, 015 7850137, info@vredesmedia.nl, www.vredesmedia.nl. **REDACTIE-ADRES:** Obrechtstraat 43 3572 EC Utrecht tel. 030 8901341. Artikelen naar info@vredesmagazine.nl. **KOPIJSLUITING VOLGEND NUMMER:** 13 november. Verschijningsdatum volgend nummer: 18 december. **ISSN 1876-0724**

EUROMILITARISME – DE DEFENCE INDUSTRIES TASK FORCE 2

Chris Venables

“DE REVOLUTIE ZAL VOORTGAAN” 4

Interview met Hnan ElMzaly uit Caïro
Marian van Stiphout

JOURNALIST VOOR DE VREDE 2013 7

De relatie tussen klimaatsverandering en geweldsconflicten
Anke Polak

HET RUSSISCHE LEGER OP WEG NAAR HET MODERNE MILITARISME 8

Poetins ambitieuze plannen op weg naar de wereldmacht
Bas van der Plas

WAR RESISTERS INTERNATIONAL HEEFT UW STEUN NODIG! 11

Frank Feiner

INDIA EN JAPAN MAKEN EEN FARCE VAN HET NON-PROLIFERATIEVERDRAG 12

Het strategische nucleaire partnerschap wordt met alle egards behandeld
Henk van der Keur

SAMEN WERKEN AAN VREDESCULTUUR 13

Verslag van de jaarlijkse toogdag van de radicale vredesbeweging
Wim Robben

TERUG NAAR DE SYRISCHE BASIS – VREDESACTIVISME TUSSEN HULP EN POLITIEK 16

Van het optimisme over een geweldloze revolutie is weinig meer over
Jan Schaake

FOTOPAGINA’S ROC ENSCHEDE 18

Tentoonstelling voor de Vredesweek

DOSSIER: AFLUISTEREN MET GROTE OREN – NSA EN NSO 21

Bits of Freedom, Kees Kalkman, Dirk Poot

EN VERDER:

COLUMN 7

Boudewijn Chorus

UIT DE GESCHIEDENIS VAN DE VREDESBEWEGING 10

COLUMN 10

Hans Feddema

SPRINGSTOF 15

Frank Slijper

OVERZICHT VAN BIJ VM AANGESLOTEN ORGANISATIES 20

KORTE BERICHTEN 33

SIGNALERING 35

GEDICHT ‘MIJN SOORT’ 36

VOORPAGINA:

Brno, NESEHNUTÍ, een Tsjechische actiegroep voor ecologie en mensenrechten, slaagde er tijdens wapenbeurs IDET in om gekleed als clown door te dringen tot de borrel van militairen en wapenhandelaren

Foto: Nesehnuti

Tekening: Tom Janssen / Dagblad Trouw

Interview met Hnan ElMzaly uit Caïro

“De revolutie zal voortgaan”

Bijna een jaar lang zwegen de media over Egypte. Begin 2011 waren de gebeurtenissen in het land dagenlang voorpaginanieuws. Iedere dag konden we beelden zien van de protesterende menigte op het Tahrirplein in Caïro, de vlaggen, de spandoeken, het traangas, de militairen, de tenten, het bloed, de gewonden, de doden,... Tot vrijdagavond 11 februari.

Vicepresident Omar Suleiman maakte die dag bekend dat Hosni Mubarak was afgetreden en de macht had overgedragen aan de Opperste Raad van de Strijdkrachten. *Game over*. Al bleef de onrust nog een hele tijd, want Mubarak moest berecht, het oude regime moest weg en er moesten democratische hervormingen doorgevoerd worden. In juni 2012 werd Mohamed Morsi met bijna 52 procent van de stemmen verkozen tot president van de Arabische Republiek Egypte. Egypte verdween van de voorpagina's.

Een jaar later, op dinsdag 21 mei 2013, praat ik met Hnan ElMzaly en Hans Sträter. Hnan is een activiste uit Caïro. Ze is enkele weken in Nederland op uitnodiging van de Rebel Clowns. Ze volgt er een training en verzorgt een info-avond over de situatie in Egypte. Hans, van Rebelact en al enkele keren met de Amsterdamse Rebel Clowns in Egypte geweest, begeleidt haar in Nederland. We hebben dan nog geen idee wat er amper twee maanden later zal gebeuren.

We bekijken foto's op de laptop van Hans. Er is een foto van een demonstratie met militairen, een foto met een muur vol graffiti en portretten van mensen die tijdens de revolutie zijn gedood. Op een foto zit de moeder van Khaled Saïd onder het portret van haar zoon. Khaled Saïd, een jonge Egyptenaar, stierf op 6 juni 2010. Die dag was hij door twee politieagenten in een cybercafé in de wijk Sidi Gaber in Alexandrië gearresteerd - zogenaamd op verdenking van diefstal en wapenbezit - en doodgeslagen. Waarschijnlijk werd Saïd echter vermoord omdat hij

Foto: Hans Sträter

HNAN ELMZALY

had gefilmd dat agenten bij een drugsdeal betrokken waren. Een foto van zijn gruwelijk verminkte hoofd ging de media in als *the face that launched a revolution*. De Facebook-pagina 'Wij zijn allemaal Khaled Saïd' werd immens populair. Zijn dood was de katalysator voor de revolutie die enkele maanden later begon. Hnan: "Het was indrukwekkend om haar zo te zien zitten onder het portret van Saïd."

Jij was erbij in 2011. Ben je een activiste?

Hnan: "Ja."

Op welke manier? Schrijf je? Gooi je stenen?

"Ik werkte in een hospitaal in de frontlinie op het Tahrirplein, ze hadden verpleegsters nodig dus ging ik daar helpen."

Was het gevaarlijk om te doen?

"Ja, er zijn mensen gedood! Er zijn duizenden mensen gedood tijdens de revolutie in 2011."

En nu, hoe is de situatie nu?

Mubarak is weg, dus wat de mensen wilden is gebeurd.

Hnan: "Er is niet gebeurd wat de mensen wilden. Het Mubarak-regime is nog steeds aan de macht. Niet Mubarak zelf, maar wel veel van zijn mensen, dezelfde bureaucratie, dezelfde politiek, dezelfde ideeën. Er is niks veranderd. De politie doodde ons in januari 2011 en de politie doodde ons ook in januari 2013. Dus wat is het verschil?"

De Moslimbroederschap heeft nu de macht.

"De Moslimbroederschap zit op één lijn met El Watani, een Mubarak-partij."

Hans: "In het voorjaar van 2012 waren er verkiezingen met verschillende kandidaten; er was een optimistische sfeer. Maar in de tweede ronde bleven Morsi van de Moslimbroederschap en Ahmed Shafiq van het militair regime over en mensen konden kiezen uit *two colours of shit*. Morsi won. Hij was erg snel met het schrijven van de constitutie, waar veel kritiek op kwam, maar Morsi hield eraan vast. Er kwam een referendum over de grondwet in december. De oppositie was erg verdeeld en discussieerde te lang over boycotten of nee stemmen, waardoor het

veel te laat werd om een oproep te organiseren. Uitkomst: zes miljoen mensen stemden tegen, tien miljoen voor en 32 miljoen boycotten het referendum of stemden niet. Er is dus niet voldoende draagvlak voor deze grondwet.”

We praten over de handtekeningactie die opgezet is door een grassroots-campagne, Tamarod (rebellie), die nu al meer dan twee miljoen handtekeningen heeft verzameld. Doel is 15 miljoen handtekeningen om daarmee Morsi weg te krijgen en vervroegde verkiezingen af te dwingen.

Hnan: “Morsi won met slechts 13 miljoen stemmen de verkiezingen en veel van die stemmen waren stemmen tégen het alternatief: een kandidaat van het oude regime.”

Als Tamarod 15 miljoen handtekeningen heeft, stapt Morsi dan op?

Hnan lacht: “Nee. Andere groepen verzamelen ook handtekeningen, de achterban van Morsi is een eigen actie gestart, Tajarod (onpartijdigheid) genoemd. Niemand verwacht Morsi op die manier weg te krijgen, maar het herinnert hem en iedereen er wel aan dat hij niet de meerderheid van de bevolking achter zich heeft staan. Er waren nieuwe parlementsverkiezingen gepland in april, maar die zijn uitgesteld. Er is chaos, het parlement functioneert niet. Er zijn op dit moment drie machtscentra: de militairen, de Broederschap en de oppositie, en geen van drieën is in staat om de gigantische problemen op te lossen.

Hans: “Er ligt overall afval, er is slecht onderwijs, er zijn grote problemen met voedsel en brandstof en Morsi is niet in staat om ze op te lossen.”

Hnan: “Er is geen parlementaire oppositie. De echte oppositie is op straat: er zijn verschillende groepen, zoals dokters, verpleegsters, veteranen, huisvrouwen, juristen, voetbalfans en activisten, die demonstreren, protesteren en gebouwen bezetten. Het Tahrirplein is nog vol met actievoerders. Toen Mubarak opstapte gingen de demonstraties door en er waren een paar *big clashes* in de herfst van dat jaar, toen stierven veel mensen.”

Toch lees ik daar weinig over in de media.

Hnan: “*There's a ghost of evil*. Ze willen

alle tenten op het Tahrirplein verbranden en misschien worden daarbij mensen gedood omdat sommigen zullen weigeren het plein te verlaten.”

Misschien is dat het verschil: mensen praten er nu over, ze protesteren openlijk, dat deden ze voor 2011 niet?

Hnan: “Ze praatten toen ook, maar tijdens Mubarak bereikte je er niets mee. Nu is er hoop op verandering. De revolutie moet nog komen. Zij zal nog komen.”

Hnan krijgt gelijk. Maandag 1 juli lees ik in de krant over onrust in Egypte. Tamarod krijgt z'n zin. Honderdduizenden Egyptenaren op het Tahrirplein roepen om de val van het regime; *Erhal!* Vertrek! Er zijn veel demonstraties in andere ste-

In mei vroeg ik haar: Jij bent hoopvol gestemd over de toekomst, maar sommigen denken dat het een extremistische moslimstaat kan worden. Wat is het *worstcase*-scenario?

Hnan: “Egypte was al een moslimmaatschappij vóór de Moslimbroederschap aan de macht kwam. Nu is de Broederschap aan de macht en wat gebeurt er? Ik kan er rondlopen zonder nikab, niemand gaat naar een schuilkerk, niemand onderneemt iets tegen andere religies. Voor mij is het volkomen uit de lucht gegrepen, we hoeven er niet bang voor te zijn.”

Hans: “Als deze chaos nog een paar jaar voortduurt, is er dan niet de kans dat de militairen weer de macht grijpen en er een militair regime komt?”

Foto: Hans Sträter

den, ook op het platteland. Dinsdag 2 juli opent *de Volkskrant* met ‘Leger Egypte zet Morsi voor het blok’. Legerleider Abdel Fattah al-Sisi komt met een ultimatum: Morsi moet zijn conflict met de oppositie binnen 48 uur oplossen, zo niet dan nemen de strijdkrachten het over. “Wij luisteren naar de wil van het volk”, zegt Al-Sisi. Tamarod heeft inmiddels 22 miljoen handtekeningen verzameld. Chaos. En dan de krantenkoppen op donderdag 4 juli: ‘Leger Egypte zet Morsi af’, ‘Leger zet Morsi opzij en schort grondwet op’, ‘Tahrirplein viert tweede revolutie’. Egypte is weer voorpagina-nieuws. Voor mij kwam het totaal onverwacht. En voor Hnan? Ze had vertrouwen in de toekomst, maar zo snel?

24 NOVEMBER TAHRIRPLEIN, CAÏRO:
‘MOHAMMED MORSI MUBARAK’. ZE HETEN
BEIDEN MOHAMMED

Hnan: “Als het iemand als Nasser is, laat maar komen! *We need a Nasser now*.”

Een nieuwe Nasser, oké, maar wat maakt een rooskleurige toekomst reëel? Volgens Hnan zijn er twee problemen die uit de weg geruimd moeten worden. “De corruptie moet verdwijnen. Overall is corruptie. Veel mensen zijn arm, ze hebben aan veel behoefte; bijna iedereen is omkoopbaar. Het gaat op dezelfde manier als tijdens Mubarak. Ook de oppositie is zwak. Pas als de corruptie verdwijnt, kan er een echte revolutie beginnen.”

Zeg je dat de oppositie ook corrupt is?
"Ja, een groot deel ervan."

De regering?
"Ja."

Hans: "De revolutie is vooral een sociale revolutie. Er verkeren veel mensen in slechte omstandigheden en nogmaals: deze regering kan de problemen niet oplossen. Er is sprake van verval, het wordt steeds slechter."

Opmerkelijk was dat een paar dagen na het afzetten van Morsi de rijen voor de benzinepompen bleken verdwenen, de stroom niet meer regelmatig uitviel en de politie terug was op straat. Was er sprake van ondermijning van de openbare voorzieningen ter voorbereiding van

Waarom? Zo houden ze de controle over de hele regio."

Hans: "Het Suezkanaal en de Sinaï zijn van grote strategische en economische waarde voor het Westen, dus er zijn geen politieke experimenten toegestaan. Amerika steunde Mubarak tientallen jaren en nu steunt het Morsi. Dat gaat gewoon door en men houdt natuurlijk goed in het oog wat er gebeurt."

Hoe belangrijk de controle over het gebied is voor de VS blijkt na de overname van de macht begin juli. De Amerikaanse regering zit in een penibele situatie. Ze mag volgens haar eigen regels geen geld geven aan landen waar een staatsgreep is gepleegd, maar ze is niet van plan de hulp aan Egypte stop te zetten. Vandaar dat minister van Buitenlandse Zaken John Kerry graag aanneemt dat er geen sprake was van een militaire staatsgreep. De VS

In diezelfde mail drukt ze me op het hart de geruchten niet te geloven: "Wat er op dit moment gebeurt in Egypte is géén militaire coup; het is een revolutie van het volk tegen een fanatieke, fascistische regering. Het leger staat aan de kant van het volk en beschermt ons. Op 30 juni gingen 33 miljoen Egyptenaren de straat op om Morsi en de Moslimbroederschap er voor eens en voor altijd uit te schoppen. Geloof niet dat het uit aversie tegen de islamitische religie was omdat het vooral van jongeren uitging - een beeld dat sommige media, vooral CNN, schetsen. Ook ouderen stonden erachter, mensen van het platteland en veel gelovigen." Hnan is nog steeds vol goede hoop voor de toekomst, schrijft ze.

Legerleider Al-Sisi stelde meteen een interim-regering op. Adly Mansour wordt waarnemend president. Mohamed elBaradei wordt vicepresident. Ik vraag Hnan per mail wat ze van Mansour denkt. "Mansour is een verstandige man, maar ik ben vooral zeker van de goede afloop omdat ElBaradei erbij betrokken is. De revolutie zal voortgaan."

Maar de ontwikkelingen nemen enkele weken later, op 14 augustus, weer een heel andere wending. Het leger ontruimt de twee grote tentenkampen van de Moslimbroederschap in Caïro waar geprotesteerd werd tegen de staatsgreep. Er vallen vele honderden doden en enige duizenden gewonden. Vicepresident Mohamed ElBaradei wil zich niet met het legeroptreden verbinden en treedt af. Een paar dagen daarna ziet Hnan de verwoestingen rond de Universiteit van Caïro met eigen ogen. Ze is verbijsterd en ze is begaan met de slachtoffers. Ze zoekt in de buurt een vriend op die ze kent uit de sport en die aanhanger is van de Moslimbroederschap. Hij vertelt haar wat er tijdens de ontruiming gebeurde; hij is nog steeds *in shock*. Het mobieltje dat hij op zak had is kapot; een kogel van het leger ketste erop af.

Even brengt het leed twee mensen bij elkaar die het politiek hartstochtelijk met elkaar oneens zijn. Hoeveel hoop is er nog voor de revolutie van 2011 in Egypte? Een revolutie die begonnen was om sociale rechtvaardigheid en democratie.

Marian van Stiphout

Meer over Rebelact in Egypte: www.rebelact.nl
Meer over de Egyptische oppositie:
www.tamarod.com en www.6april.org

Foto: Hans Sträter

een coup? Is het een bewijs van de incompetentie van Morsi of was het toch een samenzwering van aanhangers van Mubarak om Morsi te boycotten?

Het tweede probleem volgens Hnan is de steun van de VS.

"Amerika moet weg uit Egypte. De Amerikanen geven niet wat we nodig hebben maar wat hun goedgevindt. *Take all of America out of Egypt.*"

Is de invloed van Amerika groot?
"Heel groot. De VS sturen het leger geld, meer dan een miljard dollar per jaar.

HANAN ELMZALY MET ANDERE
ACTIVISTEN IN GESPREK OP HET
TAHRIRPLEIN, CAÏRO

en Israël zijn bang dat met het stoppen van de hulp de veiligheid in de Sinaï in gevaar komt. Men is afhankelijk van de Egyptische troepen om extremisten uit het gebied te houden. Dat het daar op dit moment onrustig is, blijkt uit een mail van Hnan van eind juli: "Er zijn veel rellen door het protest van de Moslimbroederschap in verschillende steden zoals Caïro, Alexandrië en Ismailia en er zijn veel bomaanslagen in de Sinaï door radicale islamisten."

Informereren over oorlog en vrede

Media en democratie zijn in onze westerse samenleving onlosmakelijk verbonden. In de snelle digitale informatiewereld blijft goed onderzoek naar de 'werkelijke' feiten toch een basisbehoefte. Wie leveren de informatie? De blogger, correspondent, journalist ter plaatse, de burger of de overheid?

Er zijn in het verleden beslissingen genomen die gebaseerd waren op onjuiste gegevens. In Irak weten de burgers wat dat betekent. Wij allen hebben de plicht om on-

nie van Nierop (Israel en Palestina voor NRC); Nathalie Righton (Afghanistan voor Volkskrant); Bram Vermeulen (Turkije voor VPRO, NRC, NOS)

Waar en wanneer de eretitel Journalist voor de Vrede zal worden uitgereikt wordt nog nader bekendgemaakt. Naast de uitreiking van bovengenoemde jaarlijkse prijs organiseren wij een publieksbijeenkomst over de relatie tussen geweldsconflicten en klimaat.

Er wordt beweerd dat het Syrische conflict mede is veroorzaakt door verval van de economie, dat weer een gevolg is van heftige klimaatsverandering. Hetzelfde geldt voor water in Soedan (de Nijl) of in Israël (de Jordaan). Groeiende schaarste lijkt gerelateerd aan andersoortige conflicten.

In het blad *Science* publiceerden onderzoekers van universiteiten in Californië onlangs interessante cijfers. Zij beweren te kunnen aantonen dat het klimaat op aarde een grotere rol speelt in het menselijke leven dan eerst gedacht. Relatieve afwijkingen van standaardtemperaturen of -regenvallijken samen te gaan met verhoogde risico's op conflicten. Verklaart dit de interesse van de Amerikaanse geheime diensten in klimaatcontrole? Of is er meer verband tussen conflicten en sociologische politiek of cultureel/economische relaties?

In november organiseert het Humanistisch Vredesberaad hierover een publieksbijeenkomst. Volg de nadere berichten op onze website: www.humanistischvredesberaad.nl

Anke Polak

Vonnis Manning: verhulling en intimidatie

Het vonnis dat de krijgsraad in Fort Meade (Maryland, VS) heeft uitgesproken over Bradley (nu Chelsea) Manning is her en der ten onrechte met enige opluchting begroet. Het afwijzen van de kernaanklacht 'hulp aan de vijand' zou een opsteker voor de persvrijheid zijn. Van de aanklachten waarop Manning wél is schuldig bevonden zijn er namelijk drie gebaseerd op de *Espionage Act* (EA) van 1917. Na het vergeefs inzetten van deze anachronistische wet tegen Daniël Ellsberg (Pentagon Papers, 1972, over oorlogsmisdaden in Vietnam) is Manning de eerste klokkenluider tegen wie de EA met (voorlopig) succes is toegepast. Een gevaarlijk precedent, want het vonnis maakt Manning tot spion. Dat dit bespottelijk is, kan ieder met gezond verstand eenvoudig beredeneren. Een spion biedt informatie aan, meestal voor materieel gewin, aan buitenlandse mogendheden, – 'de vijand'. Via deze omweg is Manning dus alsnog tot landverrader gestigmatiseerd. Dat is des te wranger omdat tijdens de rechtszaak zelfs niet een begin van bewijs is geleverd dat hij ook maar iemand schade heeft berokkend. Oftewel, zoals Julian Assange van *WikiLeaks* terecht heeft opgemerkt: 'waar is het slachtoffer'?

Manning is veroordeeld tot 35 jaar militaire strafgevangenis, de uitkomst van een in de VS gebruikelijke absurdistische optelsom voor straffen op afzonderlijke aanklachten. Zijn besluit, kort na het uitspreken van het vonnis, om deze 'nieuwe fase van mijn leven' in te gaan als vrouw, zal haar detentietijd er niet makkelijker op maken. De eerste reactie van justitie in de VS op dat besluit was daar al een voorbode van: een hormoontherapie om het transgender-traject ook fysiologisch te voltooien wordt op voorhand niet toegestaan.

Met Manning is degene aangepakt die de wereld heeft ingelicht over smerige oorlogspraktijken, zoals marteling en willekeurige executie van burgers door Amerikaanse militairen; regelrechte schendingen van Amerikaanse wetten én van internationale mensenrechtenverdragen. Van deze oorlogsmisdadigers zijn echter veruit de meeste *niet* berecht, laat staan disciplinair bestraft. De schutters in de helikopter boven Bagdad uit de video *Collateral murder*, die met hoorbaar genoeg ongewapende burgers neerschoten, zijn zelfs ontslagen van rechtsvervolging. In dat licht wordt duidelijk, dat het proces tegen Manning een verhulling van de eigenlijke waarheid moest dienen. Het beoogde effect is tweeledig: 1) de aandacht afleiden van het wangedrag van overheid en krijgsmacht en 2) potentiële nieuwe klokkenluiders intimideren, zodat zij zich extra zullen bedenken voor ze informatie gaan lekken. De verdediging van Manning koerst nu op een gratieverzoek aan Obama. Begrijpelijk, maar kansloos. Want Obama is, zie alleen al zijn fanatisme in de jacht op Assange en Snowden, hoogstpersoonlijk de architect van ook dit verachtelijke element van de *war on terror*.

Boudewijn Chorus

Foto: Hanneke Suijs

ze leiders kritisch te volgen bij hun beleid. Goede onafhankelijke journalistiek is daarom belangrijk. Een goede reden om kwaliteitsjournalistiek te waarderen. Informatie over oorlog en vrede is een doelstelling van het Humanistisch Vredesberaad. Daarom kiezen we ook dit jaar weer een Journalist voor de Vrede die opvalt door publicaties over conflictgebieden in de Nederlandse taal. Tot nu zijn voor 2013 in alfabetische volgorde voorgesteld:

Joeri Boom (uit Pakistan voor VN, NRC); Sander van Hoorn (Midden-Oosten voor NOS); Judith Neurink (voor Trouw); Leo-

Het Russische leger op weg naar het moderne militarisme

In juli 2013 werd onder toezicht van president Poetin de grootste militaire operatie van Rusland sinds de Sovjettijd gehouden, waarbij 160.000 manschappen en ongeveer 5.000 tanks in Siberië en het Russische Verre Oosten een enorme show opvoerden. Tientallen schepen van de Russische Stille Oceaanvloot en 130 gevechtsvliegtuigen namen ook deel aan deze oefening, die zich uitstrekte tot het eiland Sakhalin en de Japanse Zee.

Konstantin Sivkov, een gepensioneerd officier van het Russische leger, vertelde aan het dagblad *Nezavisimaja Gazeta* dat het Sakhalindeel van de manoeuvres was bedoeld voor “het simuleren van een reactie op een hypothetische aanval door Japanse en Amerikaanse troepen”.¹ Eerder had Moskou laten weten dat Rusland zijn buuren over de oefening had gewaarschuwd en dat met name China, in overeenstemming met een akkoord over onderlinge uitwisseling van gegevens over militaire activiteiten langs de 4.300 kilometer lange grens, van gedetailleerde informatie werd voorzien. Rusland heeft geavanceerde wapens aan China geleverd en de twee landen hielden gezamenlijke militaire oefeningen, eerder in juli nog een marine oefening in de Japanse Zee. Maar ondanks de nauwe economische banden en de militaire samenwerking zijn velen in Rusland ongerust over de groeiende macht van China. Sommigen vrezen dat de aanhoudende daling van de bevolking van Rusland en een relatieve zwakte van zijn conventionele strijdkrachten op een dag China zou kunnen verleiden om wat grondgebied in Siberië te annexeren. Hoewel het Russische ministerie van defensie meermalen verkondigde dat de oefening niet tegen een bepaald land was gericht, zei de Moskouse militaire analist Aleksandr Chramchikhin, dat de massale oefening langs de grens met China duidelijk was gericht op Peking. “Het is vrij

Foto: www.caat.org.uk

duidelijk dat op land een deel van de oefening is gericht op China, terwijl het gedeelte op zee en het eiland Sakhalin is gericht op Japan”.²

AFKOOP DIENSTPLICHT

In de officiële propaganda vanuit Moskou zijn de manoeuvres onderdeel van recente inspanningen om de mobiliteit van het leger na jaren van post-Sovjetstagnatie te stimuleren. In de eerste tien jaar na het uiteenvallen van de Sovjet-Unie verzwakte de militaire capaciteit van Rusland, de luchtmacht bleef aan de grond en marineschepen roestten weg in de havens. Massale corruptie en wrede rituelen met jonge dienstplichtigen door oudere soldaten hebben het moreel uitgehold en moedigden een wijdverbreide afkoop van de dienstplicht aan. Advocatenkantoren maken reclame om voor een bedrag van ongeveer 4.500 euro de dienstplicht af te kopen. De zwakte van het eens zo trotse Russische leger werd aangetoond in de twee Tsjetsjeense oorlogen, toen Russische troepen zware verliezen leden in de strijd met de licht bewapende rebellen. In augustus 2008 be-

STAND RUSSISCHE WAPENFABRIKANT OP BRITSE WAPENBEURS, 2010

haalde het Russische leger weliswaar een snelle overwinning in een oorlog met Georgië, maar tijdens het vijfdaagse conflict bleek ook dat de militairen moeite hadden met een snelle inzet in het gebied, terwijl ook het gebrek aan precisiewapens en moderne communicatie evident waren.

Het Kremlin reageerde met de lancering van een militair hervormingsprogramma, bedoeld om de strijdkrachten om te vormen tot een meer modern en capabel leger. De regering kwam met ambitieuze plannen voor een moderniseringsprogramma, dat tot het jaar 2020 voorziet in de besteding van meer dan 20 biljoen roebel (circa 550 miljard euro) aan nieuwe wapens. Dat is iets minder dan eerder werd aangekondigd, maar nog altijd een astronomisch bedrag.³

MILITAIRE UITGAVEN

In een toespraak op 23 februari 2013, de Dag van Verdedigers van het Vaderland, verklaarde Poetin op de Russische televi-

sie: "Een betrouwbare militaire macht voor Rusland is de prioriteit van ons beleid. Helaas is de huidige wereld verre van rustig en veilig. Lang achterhaalde conflicten worden opgevolgd door nieuwe, maar niet minder moeilijke conflicten. Instabiliteit groeit in uitgestrekte gebieden van de wereld." En tijdens een vergadering van het ministerie van defensie eind februari zei Poetin dat het leger binnen de komende vijf jaar zal moeten voldoen aan de eis om het "aanwezige gevaar" te weerstaan.

De Russische militaire uitgaven zijn in de afgelopen jaren fors toegenomen. Het plan is om de militaire uitgaven in de periode 2011-2020 te verhogen met 11 procent per jaar. Een belangrijk onderdeel van het programma van herbewapening is de uitbreiding en modernisering van de Russische vloot en dan vooral een uitbreiding van het aantal nucleair bewappende onderzeeërs.

Dit zou de Russische vloot op een sterkere aanwezigheid in zowel de Zwarte Zee als de Middellandse Zee brengen. De Russische minister van defensie Sergei Shoigu zei dat Rusland een permanente militaire aanwezigheid in de Middellandse Zee moet hebben om zijn belangen in de regio te verdedigen. Op 17 maart kondigde Shoigu aan dat een permanente groep van vijf tot zes gevechtsschepen zou worden uitgezonden naar de Middellandse Zee. Maar de enige basis voor de Russische marine in de Middellandse Zee is de Syrische havenstad Tartus. Tijdens de onderhandelingen over de *bailout* van de Cypriotische banken zou de regering van Cyprus naar verluidt het Kremlin het gebruik van een marinebasis in Limassol hebben aangeboden.⁴

Het bewapeningsprogramma van het Kremlin is onderdeel van een zich versnellende internationale bewapeningswedloop. Ook in China zien we sterk stijgende militaire uitgaven, terwijl de VS nog veruit koploper blijven als het gaat om het leger. De hermiliterisering wordt gevoed door de neokoloniale oorlogen in het Midden-Oosten en Noord-Afrika, waar de spanningen tussen de grootmachten toenemen. De burgeroorlog in Syrië zorgt voor een verhoging van de spanningen tussen de VS en Rusland en verslechterde relaties van Moskou met Duitsland en Frankrijk.

Rusland ziet haar economische en geopolitieke belangen bedreigd door het Syrische conflict en de oorlogsvorbereidingen tegen Iran, wat de Kaukasus en

Centraal-Azië zou kunnen destabiliseren.

Een escalatie van de oorlog in Syrië en een oorlog door de Westerse mogendheden en Israël tegen Iran dreigen militaire conflicten aan de grenzen van de Russische Federatie te brengen.

UITBREIDING WAPENINDUSTRIE

Sinds er gesproken wordt over hervormingen binnen het Russische leger is de dienstplicht teruggebracht van twee jaar naar een, zijn er veranderingen opgetreden in de commandostructuur, en werd een aantal generaals en officieren met pensioen gestuurd. Maar dat kan niet verhinderen dat het Russische leger zich nog altijd in een wanhopige toestand bevindt, met slecht getrainde soldaten en hopeloos verouderd wapens uit het Sovjettijdperk.

In februari zei vicepremier Dmitri Ro-

Irak en Afghanistan. In februari 2013 verklaarde Anatoli Isaikin, hoofd van het staatsbedrijf Rosoboronexport (voor wapenexport), dat Rusland luchtverdedigingssystemen en militaire uitrusting aan Syrië zou leveren. Maar hij ontkende de verkoop van straaljagers aan de Syrische regering, zoals gerapporteerd in de Westerse media.

De verkorting van de dienstplicht is ook onderdeel van de plannen van het Russische ministerie van defensie om tot 2017 het aantal beroepsmilitairen op 425.000 te brengen. Tot nu toe was er weinig animo om beroepsmilitair te worden, een van de belangrijkste redenen hiervoor was het lage salaris. Volgens gegevens van het federale bureau voor de statistiek was in 2011 het gemiddelde salaris in Rusland bijna 18.000 roebel (ongeveer 450 euro) per maand, terwijl het startsalaris voor beroepsmilitairen 8.000

KRONSTADT

gozin, jarenlang Russisch waarnemer bij de NAVO in Brussel, dat het wapenprogramma moet worden gecombineerd met een uitbreiding van de wapenindustrie en de bouw van nieuwe wapenfabrieken. Dat zou Rusland ook kunnen helpen om de afhankelijkheid van de Russische economie van de uitvoer van olie en gas te verminderen. Een toenemende wapenexport zou het logisch gevolg zijn. Na de Verenigde Staten is Rusland de tweede grootste wapenleverancier in de wereld. Vorig jaar is de Russische wapenuitvoer weer sterk toegenomen. Verreweg de grootste importeur van Russische wapens is India, maar het Kremlin levert ook aan het regime Assad in Syrië, Iran,

roebel bedroeg (ongeveer 200 euro). Bovendien werden de beroepssoldaten verplicht om in de kazerne te wonen, die ze alleen met toestemming van hun commandanten mochten verlaten. Als onderdeel van de hervormingen werd op 1 januari 2012 een nieuwe salarisregeling ingevoerd. De salariëring voor beroepssoldaten steeg tot 30.000 roebel (ongeveer 750 euro). Ook de sociale status van de beroepsmilitairen veranderde. In plaats van de barakken kregen zij tweekamer appartementen met alle voorzieningen. Gehuwden mochten buiten het grondgebied van de basis gaan wonen en

Delen van de macht

V erdeling van kennis, goederen en macht was vooral in jaren 70 het vredesideaal. Deel je de macht niet of ondermijn je zoals onlangs in Egypte een prille democratie, dan steun je in wezen de krachten van geweld. Dat het Egyptenaren lukte Mubarak zonder geweld te doen vallen, was een terugslag voor al-Qaida en jihadgroepen, die zweren bij gewapende strijd als juiste strategie. Na de militaire coup, waarbij president Morsi en negen van zijn ‘maten’ zonder juridische rechten gevangen werden gezet en zeker na het bloedbad daarna, is nu hun reactie: “Zie je wel, het lukt alleen op onze manier en niet via democratie en geweldloosheid”. Met de recente dodelijke aanslag op 24 politieagenten in de Sinaï lijken ze daarin de daad bij het woord te hebben gevoegd. Helaas was het bewind van Morsi, behalve onervaren, nogal ontactisch in zijn optreden, waardoor het angst opriep, maar het na één jaar bewind al met geweld naar huis sturen lijkt nergens op. Zo ondermijn je het geloof in het politiek proces van delen van de macht, dat begon onder de naam ‘Arabische Lente’. Dat de Kopten, de EU en Obama die coup niet veroordeelden, (later wel het bloedbad) is dan ook te betreuren. Jonge landen hebben immers, zoals voorheen in het Westen, tijd nodig om zich het democratische spel eigen te maken. Dit geldt zeker in de Arabische wereld en Turkije, omdat daar grote tegenstellingen zijn, zoals tussen platteland en stad of tussen de seculiere elite en het gewone (vrome) volk. Ian Buruma heeft gelijk, dat in het Midden-Oosten ‘democratie nooit lukt zonder een of andere vorm van religiositeit toe te laten in het openbare leven’ (NRC, 10/8). Het probleem is, dat door een jarenlange overheersing door de stedelijke, seculiere en militaire elite en een daar mee samenhangende emancipatiestrijd vanuit het volk de verhoudingen dermate gepolariseerd zijn, dat een compromis moeilijk is. De eerste groep verkiest liever een coup dan maar het risico te lopen, dat er publiek ook maar ietsje rekening wordt gehouden met de islam, terwijl de tweede groep weinig flexibel opereert. Dat Egyptische moslims hun woede op minderheden afreageren, is een indicatie hoe pril het democratische denken er is en nog meer het geweldloze denken in termen. Toch zal het die kant uit (moeten) gaan, waarbij in dialoog, liefst via buitenlandse bemiddeling, een compromis wordt gevonden tussen beide partijen. Een compromis, eerst hoe de impasse te doorbreken – dat naast grote druk vanuit de EU en de VS, Catherine Ashton (EU) als eerste buitenstaander met de op een geheime plek gevangen gezette Morsi mocht praten is mogelijk een begin – maar daarna, hoe de democratie gestalte te geven en uit te bouwen en ook hoe daarbij de islam en de Kopten democratisch een rol te gunnen, hoe klein ook.

Hans Feddema

de soldaten kregen het recht om aan het eind van de werkdag de basis te verlaten zonder toestemming van de commandant, als er geen oefeningen zijn gepland.

Naast deze personele maatregelen blijft defensie aandacht schenken aan modernisering van de wapensystemen. Nucleaire onderzeeërs gewapend met Bulava strategische raketten zijn nu in gebruik. De nieuwe Armata zware gevechtstanks worden getest, evenals de pantserwagens en de Boemerang gevechtswagens. Minister van defensie Shoigu ging ook over tot de aankoop van 1.175 Tiger pantserwagens van Russische makelij om de Italiaanse Iveco's te vervangen. En ondanks kritiek uit nationalistische hoek zal de aanschaf van twee in Frankrijk gebouwde Mistral helikopters doorgaan.

De hervormingen van het Russische leger hebben nog een lange weg te gaan.

Het bewapeningsprogramma van het Kremlin is onderdeel van een zich versnellende internationale bewapeningswedloop.

Poetin moet het leger wel te vriend houden om zijn eigen positie te kunnen handhaven. Een onwillig leger keert zich tegen de zich almaar uitbreidende macht van het Kremlin, dat zich uiteindelijk alleen nog staande zal kunnen houden door het opvoeren van de repressie. Een professioneel en goed bewapend leger, gehoorzaam aan de machthebbers, is daarbij van essentieel belang. Bovendien is Poetin ook niet ongevoelig voor de positie van Rusland in de wereld. Een sterk en machtig leger zal de positie van het land, na het uiteenvallen van de Sovjet-Unie gedegradeerd tot een tweederangs natie, weer op moeten stuwen naar de voorste gelederen van de wereldmacht.

Bas van der Plas

- 1 Nezavisimaja Gazeta, 12 juli 2013
- 2 Komsomolskaja Pravda, 17 juli 2013
- 3 Zie mijn eerdere bijdrage: Poetin wil Russisch leger hervormen, in VredesMagazine, jaargang 5, nummer 4
- 4 <http://www.konfrontatie.nl/blog/content/gerussificeerde-eurohulp>

War Resisters International heeft uw steun hard nodig!

Het internationale vredeswerk van de WRI is in de 21ste eeuw vooral gericht tegen de oorlogsvoorbereiding en het complexe militarisme wereldwijd. Het militarisme grijpt steeds meer in op het dagelijks leven en dreigt de ontwikkeling van een vreedzame samenleving vrijwel onmogelijk te maken. Een effectieve internationale vredesbeweging is meer dan ooit noodzakelijk. Voor 2014 zal de internationale WRI-conferentie in Zuid-Afrika plaats-

vinden. Thema is de militarisering van de samenleving op alle niveaus, ook de geweldsspiraal in de dagelijkse omgang van mensen, thuis, in het gezin, op straat, in de gemeenschap etc.

Het militair-industriële complex tiert welig, wapenproductie en wapenhandel zijn ongebreideld gegroeid. Wapens in ruil voor grondstoffen. Lokale economieën worden om zeep gebracht, mensen lijden, milieuschade ontstaat. Nieuwe tactische wapensystemen worden ge-

test en strategieën ontwikkeld. Volksvertegenwoordigers hebben het nakijken, de marsroute is al bepaald, de zaken gedaan. De WRI verbindt wereldwijd mensen en kennis. Ze leiden trainers voor geweldloze actie op. Het doel is *empowerment* van geweldloze lokale sociale bewegingen. Na Afrika en Azië is er nu een project in Zuid-Amerika opgezet.

De legervoorlichters spreken van vredesmissies. Kinderen wordt verteld dat het leger de grootste vredesorganisatie is. Het leger krijgt invloed op het onderwijs, op de lesinhoud en komt zelfs in de klas. Noodzakelijk kwaad? Ach, het is maar spel, *gaming*. De jeugd wordt gemilitariseerd om de rekrutering voor het leger te vergemakkelijken en weerstand te voorkomen. De WRI heeft op dit gebied initiatief genomen en zet een internationaal netwerk op om informatie te delen, kennis te ontwikkelen en gecoördineerde actie te ondernemen. Het doel is opvoeding voor de vrede. De WRI blijft onverminderd steun geven aan dienstweigeraars, vooral in die landen waar dienstweigeren als staatsgevaarlijk zwaar wordt bestraft. Een belangrijk programma van de WRI draagt de naam 'Het recht te weigeren om te doden!' Er worden regionale netwerken opgezet opdat dienstweigeraars en actievoerders elkaar kunnen steunen. Momenteel is een project gaande dat mensen uit landen rond de oostelijke Middellandse Zee bijeen brengt.

Voor actuele projecten zie: <http://wri-irg.org>. Hoewel de WRI een bescheiden effectieve organisatie heeft en de secties in vele landen vooral de acties organiseren, kost internationaal werk veel geld. Daarom vragen wij U om een eenmalige of regelmatige donatie voor het belangrijke werk van de WRI. U kunt ook overwegen de continuïteit van de WRI zeker te stellen door middel van een legaat. Daartoe kunt U met ons contact opnemen. Pais is een ANBI, dus giften aan ons zijn aftrekbaar van de belasting.

Voor giften en donaties: giro 3772349 (IBAN: NL27INGB0003772349) t.n.v.

Vredesbeweging Pais te Delft o.v.v. WRI steun.

Als Nederlandse sectie van de WRI zijn wij u zeer erkentelijk.

UIT DE GESCHIEDENIS VAN DE VREDESBEWEGING

van de vredesbeweging belichten, het zesde stukje. Daarin belichten we de invloed van Gandhi. De serie is ontleend aan de tentoonstelling 'Zicht op Vrede' van het Museum voor Vrede en Geweldloosheid. Deze uit 24 panelen bestaande tentoonstelling kan (naast vele andere) geleend worden en is ook te zien op www.vredesmuseum.nl.

In deze reeks, waarin we steeds een aspect van de geschiedenis

Gandhi: Geweldloze actie – Vrede is de weg

Gandhi, die leefde van 1869 tot 1948, was de eerste die een bevrijdingsbeweging baseerde op geweldloze actie en het niet-samenwerken met het kwade. In de jaren dertig werden veel mensen aangetrokken door zijn geweldloze methode *satyagraha* (letterlijk: stevig vasthouden aan de waarheid).

De internationale aandacht concentreerde zich op Gandhi's strijd met de Britten. Bij Gandhi's methode ging het echter om constructief werk op lokaal niveau, om swaraj (zelfvertrouwen, onafhankelijkheid). Zijn doel was een samenleving bestaande uit zelfbewuste gemeenschappen. Gandhi legde verband tussen: – vervulling van het individu

- zelfvertrouwen van de gemeenschap
- onafhankelijkheid van de natie
- onderlinge steun op wereldniveau

Zijn methode samengevat:

- geweldloos protest tegen onderdrukking
- opbouwwerk om het zaad van een nieuwe samenleving te zaaien

Gandhi toonde het belang van het gebruik van vreedzame methoden om vrede te bereiken. Vrede vanuit ieder individu, vanuit onze lokale gemeenschappen en vanuit naties.

De denkbeelden van Gandhi sloegen over heel de wereld aan. In Nederland werden ze onder meer uitgedragen door Henriëtte

Roland Holst en Bart de Ligt. Deze laatste voerde een belangwekkende correspondentie met Gandhi over geweldloosheid. Ook nu nog is Gandhi een grote inspiratiebron. In 2007 riepen de Verenigde Naties zijn geboortedag – 2 oktober – uit tot Internationale Dag van de Geweldloosheid.

Wie meer wil weten over Gandhi en zijn denken kan op veel plaatsen terecht. Zo heeft het Museum voor Vrede en Geweldloosheid een tentoonstelling over hem gemaakt die u kunt zien op: www.vredesmuseum.nl/t_gandhi/eerste.php

Chris Geerse

India en Japan maken een farce

Tussen Iran en India is er een schrijnend verschil in hun behandeling door de VS. Terwijl Iran als lid van het non-proliferatieverdrag (NPV) het recht heeft om civiele kernenergie te bedrijven onder toezicht van het atoomagentschap, wordt ze daarbij gehinderd door zware sancties van de VS. Daarentegen wordt India, die het verdrag heeft geweigerd te tekenen en zich nucleair bewapent, door de VS en andere kernwepensstaten met alle egards behandeld en zelfs ondersteund. Dat ondermijnt het non-proliferatieverdrag. Nu doet ook Japan hier aan mee.

Nu de Liberaal Democratische Partij (LDP) van de Japanse premier Shinzo Abe een ruime meerderheid heeft veroverd in beide huizen van het parlement komt een strategisch partnerschap tussen Japan en India snel naderbij. Beide landen tekenden in 2006 een gezamenlijke verklaring voor een traject naar een strategisch partnerschap. Inmiddels is overeenstemming bereikt over gezamenlijke industriële activiteiten voor het winnen van zeldzame en cruciale grondstoffen, die nodig zijn in *hi-tech* industrieën en geavanceerde wapensystemen, en waarvan de meeste leveringen worden gecontroleerd door China. Het pact behelst vooral militaire en civiele nucleaire samenwerking. Van belang hierbij is dat deze bilaterale politiek-strategische betrekkingen zich ontwikkelen met Amerikaanse betrokkenheid. In juni 2012 hielden India en Japan hun eerste bilaterale marine oefeningen voor de kust van Japan. En dit jaar vond er een reeks uitwisselingen plaats tussen de strijdkrachten van India en Japan. Bij het bezoek van de Indiase president Manmohan Singh aan Japan afgelopen voorjaar spitste het overleg zich toe op de civiele nucleaire samenwerking. Het partnerschap voorspelt weinig goeds voor Azië en zet het non-proliferatieregime onder druk.

SELECTIEVE VRIJSTELLING

De naderende overeenkomst tussen Japan en India was ondenkbaar geweest zonder de diplomatieke druk van een aantal erkende kernwepensstaten die kernreactoren willen leveren aan India.

Voor het binnenhalen van deze lucratieve orders moest een aantal hobbels worden genomen. De Nuclear Suppliers Group (NSG) verbiedt de levering van nucleaire technologie aan niet-ondertekenaars van het NPV. Daartoe behoort India. Bovendien heeft India het Verdrag voor een Verbod op Kernproeven (CTBT) niet ondertekend. India is ook niet van plan dat te doen. Onder diplomatieke druk van de Verenigde Staten verleende de NSG India in 2008 een selectieve vrijstelling. Die baande in hetzelfde jaar de weg voor een nucleaire overeenkomst tussen de VS, en voor de lucratieve nucleaire deals van de VS, Frankrijk en Rusland met India – deals voor de levering van kernreactoren en ander nucleair materieel. Het partnerschap tussen India en Japan is van groot belang voor Amerikaanse en Franse nucleaire bedrijven. Hun projecten, ter waarde van miljarden dollars, zijn vastgelopen, omdat bepaalde cruciale onderdelen voor die reactoren door Japanse bedrijven geleverd moeten worden? wat

niet kan gebeuren zonder een bilaterale nucleaire overeenkomst tussen India en Japan.

DE 'VERANTWOORDELIJKE' KERNMACHT

Ironisch genoeg was de NSG juist in het leven geroepen na de eerste kernproeven van India in 1974 om proliferatie van splijtstoffen en andere benodigdheden voor kernwapens tegen te gaan. Na de tweede kernproef in 1998, legde de VS India nog handelsbeperkingen op. Maar toen de VS daar meer onder te lijden hadden dan India, verschoof de koers van de VS geleidelijk. Het begon India een 'verantwoordelijke' kernmacht te noemen.

India heeft ambitieuze plannen aangekondigd om in 2030 een kwart van zijn totale elektriciteitsproductie door kerncentrales te laten leveren – een 100-voudige uitbreiding ten opzichte van de huidige nucleaire capaciteit. Dat verloopt niet zonder slag of stoot. In de regio's waar de nucleaire projecten in aanbouw

van het non-proliferatieverdrag

zijn of gepland staan, waren de afgelopen jaren massale volksprotesten. De omwonenden, veelal tienduizenden mensen, vrezden voor verbanning van hun grond en verlies van levensonderhoud. Talrijke dorpsbewoners, landbouwers en vissers pleegden geweldloze vormen van verzet. De Indiase regering reageerde hierop met brute repressie. Duizenden politieagenten omsingelden dorpen nabij Koodankulam en sneden ze voor meerdere dagen af van essentiële benodigdheden zoals voedsel en medicijnen. Vissers werden gedood met kogels en knuppels, huizen werden geplunderd en vissersboten vernietigd. De elite van India voert een regelrechte oorlog tegen de plattelandsbevolking van India, het arme deel van het land.

WASSEN NEUS

Ondanks de geschiedenis van de atoombombardementen in Hiroshima en Nagasaki, accepteerde Japan de Amerikaans-Indiase nucleaire overeenkomst. Japanse vredesorganisaties en verenigingen van nog levende slachtoffers van de

atoombombardementen, die *Hibakusha* (slachtoffers van de explosie) worden genoemd, veroordeelden het buigen onder druk van de Japanse overheid. Zij vinden het buitengewoon onverdraaglijk dat een land dat zelf heeft geleden onder atoombombardementen nu bezig is het NPV af te zwakken tot een wassen neus. Er gaan sterke geruchten rond dat de nieuwe Japanse regering haar aandringen op het naleven van het CTBT zal laten varen om de overeenkomst met India te kunnen voltooien.

De legitimatie van kernwapens door Japan zal een slecht precedent betekenen voor andere landen. Het zal de nucleaire en conventionele wapenwedloop en de modernisering van de kernwapenarsenalen in Zuid-Azië doen toenemen, en het risico van een kernoorlog in Azië verhogen. China ervaart de militaire samenwerking tussen Japan en India als een bedreiging en Pakistan voelt zich vernederd door de selectieve toegang tot de wereldwijde nucleaire handel, die aartsvijand India wel heeft gekregen.

Het partnerschap tussen India en Ja-

pan zal de Indiaas-Amerikaanse nucleaire deal van 2008 bezegelen. Het betekent de volledige erkenning van India als kernmacht. India wordt dan geen strobreed meer in de weg gelegd om geavanceerde civiele nucleaire technologie te verwerven. Nota bene op een moment dat er intense internationale druk wordt uitgeoefend om te voorkomen dat Iran diezelfde technologie verwerft. Terwijl Iran net als andere leden van het NPV (onder toezicht van het Internationaal Atoomenergie Agentschap) daar juist recht op heeft. Zo wordt het NPV ondergeschikt gemaakt aan de strategische belangen en handelsbelangen van slechts een paar landen. Dat maakt het verdrag tot een farce en dat is niet bevorderlijk voor de stabiliteit, vrede en veiligheid in de wereld.

Henk van der Keur

De auteur is verbonden aan het documentatie- en onderzoekscentrum kernenergie, stichting Laka te Amsterdam – www.laka.org

Samen werken aan Vredescultuur

Op zondag 2 juni vond in Utrecht de jaarlijkse Samenwerkingsdag Vredescultuur plaats. Ongeveer 40 deelnemers van zo'n vijftien organisaties informeerden elkaar over lopende activiteiten of brachten nieuwe actie-ideeën in.

Maar daar bleef het niet bij. Deze dag verscheen een brochure over Coert Poort, die in 1981 de liedtekst 'Mensen gevraagd om de vrede te leren' schreef. Het prachtige beeldje van de Gandhi Vredesduif werd uitgereikt, en musicus Frank Jenniskens verzorgde een drietal intermezzo's.

De dag werd in gang gezet met drie voordrachten. Hans Feddema (Stichting voor Actieve Geweldloosheid) opende

met een aansprekende toespraak over de invloed van het individu op het vredesproces in de wereld. Janne Poort-van Eeden (Vrouwen voor Vrede) gaf, op basis van de acht velden van het mondiale actieprogramma van het 'Decennium voor een Cultuur van Vrede en Geweldloosheid' (2001–2010), zestig voorbeelden van het toegroeien naar een vredescultuur. Sjors Beenker (vredeswerker Non-violent Peaceforce) vertelde over zijn recente activiteiten in Marokko, Westelijke Sahara, Gambia en Senegal, en over het vredesboek *Harmonie* dat hij aan het schrijven is.

INBRENG

Daarna werd over de volgende activiteiten en voorstellen verteld: de Gandhi-

Vredestuif in Rotterdam; de acties bij Volkel door Atoomvrijstaat; de invloed van geldmagnaten aan banden leggen; vredesstrevens in Israël en Palestina; Syria's Request-actie; Tribunaal voor de Vrede; de actie Groene stroom? Ja graag! van WISE; webrespect (beledigingen en bedreigingen via internet transformeren tot respect); tot een vaste (landelijke) structuur voor Vredeseducatie komen vanuit antimilitaristische en pacifistische hoek; de oproep van de WRI (War Resisters' International) tot solidariteit met de demonstranten op het Taksimplein in Istanboel; uitwisseling van boeken met Vredesburo Eindhoven; samenwerking tussen de Vredessite en Vredesnieuws.

Later in de middag werden de voor-

Foto: Benno Houweling

stellen 'de invloed van geldmagnaten aan banden leggen'; 'vredesstreven in Israël en Palestina' en 'webrespect' verder toegelicht en besproken.

BROCHURE

Binnen de vredesbeweging wordt de tekst van het lied 'Mensen gevraagd om de vrede te leren' regelmatig gebruikt. Tot nu toe was over de schrijver daarvan, Coert Poort (1922-2004), nauwelijks iets bekend. Op deze dag kwam daar verandering in met de overhandiging van het eerste exemplaar van een SVAG-brochure over zijn leven en werk aan zijn echtgenote mevrouw Joan Poort-Prince (86 jaar). Daarna las zij de tekst uit 1981 voor van 'Mensen gevraagd...'. Later op de middag las een van de aanwezigen een geactualiseerde tekst die hij geschreven had.

Om de paar jaar wordt aan iemand, die zich op bijzondere wijze heeft ingezet om tot een meer geweldloze / vredevolle samenleving te komen, het beeldje van de Gandhi Vredesduif uitgereikt. Ditmaal

werd Hans Feddema daarmee verrast. Al ruim veertig jaar zet hij zich in voor de geweldloze beweging.

POSITIEVE REACTIES

Hoewel de reacties op deze dag positief waren moet toch de vraag gesteld worden of het doel, tot nieuwe vredesinitiatieven komen en daar met meerdere organisaties de schouders onder zetten, via zo'n dag bereikt wordt. De meeste aanwezigen zijn al zo druk met de initiatieven van hun eigen organisatie of activiteit, dat nog meer erbij nauwelijks haalbaar is. Elk jaar 1 gezamenlijk actiepoint oppakken zou een mogelijkheid zijn. Misschien moet zo'n dag ook meer praktisch gericht zijn: "Hoe kan de inzet voor een vreedzame samenleving bevorderd en gefinancierd worden," zoals een van de aanwezigen zei.

Vooraf ook jongeren als doelgroep meer bij zo'n jaarlijkse dag betrekken. En bijvoorbeeld elk jaar prijzen uitreiken voor de beste vredesfoto en/of het meest inspirerende vredes-YouTube-filmpje.

WIM ROBBEN SPREEKT DE BIJEENKOMST TOE

Dit soort initiatieven betrekken meer mensen erbij en kunnen het vredesstreven onder de aandacht brengen. Meer actualiteit en levendigheid ook.

Vijf of zes vredesorganisaties zouden een aantal jaren samen elk een onderdeel van de opzet van deze dag op zich kunnen nemen, zodat het voor ieder haalbaar blijft. Dit alles in de komende zes maanden met een aantal mensen overdenken, en tijdens de volgende dag in 2014 hier een flinke aanzet toe geven, zou al een heel waardevolle activiteit zijn die naar aanleiding van deze dag ontstaan is.

Wim Robben

Werkzaam bij Stichting voor Actieve Geweldloosheid (SVAG), die in 2013 50 jaar bestond en deze dag organiseerde.

Voor een uitgebreid verslag zie: www.vredesnieuws.nl

Grensbewaking groeimarkt voor militaire industrie

Sinds de aanslagen in de VS op 11 september 2001 is 'veiligheid' de groeimarkt voor de wapenindustrie geworden. Bewakingsapparatuur, detectie-systemen en onbemande vliegtuigen worden in de strijd gegooid. Op het gebied van grensbewaking ligt de verwachte omzet dit jaar op 15 miljard euro. Het is daarmee een belangrijke tak van de markt voor *Homeland Security*.

In Europa speelt Frontex een voortrekkersrol. Het grensbewakingsagentschap overweegt bijvoorbeeld drones in te zetten om de grenzen van de EU af te speuren op ongewenste activiteiten. Volgens Frontex kan met drones het werkterrein eenvoudig uitgebreid worden, om zo ook buiten de EU te kunnen koekeloeren. Directeur Laitinen prijst de samenwerking met de industrie: "Erg positief – ze hebben een boel goede ideeën en brengen

veel nieuwe innovaties." De liefde komt ongetwijfeld van twee kanten: Frontex betaalt al jaren bedrijven om op allerlei bijeenkomsten hun nieuwste technologie aan lidstaten te laten zien. Een hele trits bedrijven kreeg bijvoorbeeld elk dertigduizend euro betaald om onbemande vliegtuigen te showen op een bijeenkomst in Griekenland in 2011. Voor de Italiaanse grenspolitie heeft Frontex de aanschaf van twee helikopters van wapengigant Finmeccanica betaald, met een optie op nog zes.

De technocratische obsessie van overheden om vluchtelingen en migranten buiten de deur te houden, staat in contrast met waarschuwingen van mensenrechtenorganisaties. Amnesty International stelt in het persbericht bij het uitkomen van hun jaarrapport 2013: "De rechten van miljoenen mensen die zijn

ontsnapt aan conflict en vervolging, of zijn geëmigreerd op zoek naar werk en een beter leven voor zichzelf en hun families, worden geschonden. Regeringen over de hele wereld lijken meer belang te hechten aan het beschermen van nationale grenzen, dan aan de rechten van hun eigen burgers of de rechten van vluchtelingen."

[Explosive Stuff weblog, 23 juli 2013]

Niet-dodelijke wapens geëxporteerd

Enigszins vergelijkbaar is de opkomende markt voor diensten en apparatuur in de strijd tegen piraterij, waaronder allerhande niet-dodelijke wapens. Nu de regering gewapende private beveiligers op koopvaardij schepen toe wil staan, ontstaat ook een grijs gebied met wapens die (tijdelijk) letsel kunnen veroorzaken, zoals lasers en wapens die gebruik maken van geluidsgolven. Uit onderzoek van de Campagne tegen Wapenhandel blijkt dat deze niet-dodelijke wapens tegen piraterij op zee zonder restricties uit Nederland geëxporteerd kunnen worden. De Campagne vindt dat dit soort wapens niet zonder vergunning uitgevoerd mogen worden.

In 2011 weigerde de regering zes vergunningsaanvragen voor wapens en munitie voor gebruik door particuliere beveiligers in piraterijbestrijding. Hoe dit beleid zich gaat ontwikkelen wanneer bewapende beveiliging wel toegestaan wordt is de vraag.

Intussen ontduiken Nederlandse readers en beveiligingsbedrijven al op grote schaal het nu nog geldende verbod op gewapende particuliere beveiliging. Tenminste elf Nederlandse bedrijven zijn hierin actief. Zij maken hierbij gebruik van bijvoorbeeld gehuurde wapens. Van justitieel optreden tegen deze praktijken is vooralsnog niets te merken.

Het rapport 'Piraterij, private beveiliging en wapenexport' is te vinden op www.stopwapenhandel.org

Europa's nieuwste lidstaat en de wapens van Al Nusrah

Brown Moses is de naam van een weblog dat de afgelopen jaren in detail de inzet van wapens in de Syrische oorlog heeft gedocumenteerd. Een van de meest opmerkelijke zaken die het aan het licht bracht, is de inzet van Kroatische wapens, onder meer in handen van Jabhat al-Nusrah, een extremistische soennitische groep die berucht is vanwege ernstige mensenrechtenschendingen.

Begin dit jaar onthulde de New York Times dat Saoedi-Arabië een grote aankoop van Kroatische infanteriewapens had gefinancierd en die vanaf december 2012 naar gewapende groeperingen had gestuurd. In maart meldde dezelfde krant dat Amerikaanse inlichtingenfunctionarissen Arabische overheden geholpen hadden deze wapens te kopen en ook betrokken waren geweest bij het identificeren van de groepen die er de beschikking over mochten krijgen.

De kwestie is in meer opzichten pikant. Allereerst vallen dergelijke wapenvrachten natuurlijk niet te controleren. Zo bleek al snel dat de Kroatische wapens, al dan niet via het als gematigd be-

kend staande Vrije Syrische leger, bij al-Nusrah terecht kwamen – een door Washington als terroristische groepering verboden groep. Ook liet Brown Moses zien dat zelfs Syrische regeringstroepen al binnen enkele maanden na levering over de Kroatische wapens beschikten.

Verder is Kroatië sinds 1 juli 2013 de nieuwste lidstaat van de Europese Unie. Als onderdeel van het toetredingsproces hebben EU-functionarissen de afgelopen jaren Kroatische partners vertrouwd gemaakt met de Europese regelgeving, óók op het gebied van wapenexportcontrole. Zo moet Kroatië bekend zijn geweest dat de EU sinds mei 2011 een wapenembargo tegen Syrië hanteert en dat ook Kroatië geacht wordt zich daaraan te conformeren. Het land heeft tegenover de New York Times simpelweg ontkend geleverd te hebben. Daarmee niet tevreden heeft CDA-er Pieter Omtzigt er bij minister Timmermans van Buitenlandse Zaken op aangedrongen dat hij z'n Kroatische ambtgenoot nogmaals, maar nu in meer detail over de kwestie gaat bevragen.

[Explosive Stuff weblog, 1 juli 2013]

Terug naar de Syrische basis – Vredesactivisme tussen hulp en politiek

Van het aanvankelijke optimisme over een geweldloze revolutie die zich in de Arabische Lente van 2011 in Noord-Afrika en het Midden-Oosten zou voltrekken, is twee-en-een-half jaar later weinig meer over. In plaats van vooruitstrevende, sociale media gebruikende jongeren waarmee we ons konden identificeren, hebben conservatieve moslimpartijen de verkiezingen gewonnen en in Egypte alweer het veld moeten ruimen. In Libië, waar de NAVO de revolutie een handje geholpen heeft, heerst complete chaos en in Syrië is er vrijwel niets meer dat aan de aanvankelijke volksprotesten herinnert.

Ook de paar solidariteitscomités die met name in verband met de opstand in Syrië tot stand kwamen (het Jasmijnplein in Rotterdam, het Syrische Comité van Nederlandse Syriërs met verschillende etnisch-religieuze achtergronden en de campagne *Adopt a Revolution* die IKV Pax Christi in navolging van een gelijknamig Duits initiatief in Nederland startte) lijken het vertrouwen in een geweldloze, democratische omwenteling te hebben verloren. Ze richtten zich sinds de afgelopen winter vooral op hulpacties voor de Syrische burgerbevolking.

In politieke zin heeft IKV Pax Christi afgelopen voorjaar bovendien haar openlijke steun voor gelimiteerd militair ingrijpen uitgesproken. Tegelijkertijd riep IKV Pax Christi de tientallen Ambassades voor de Vrede, die eind september in evenzoveel plaatsen in Nederland weer invulling zullen geven aan de Vredesweek op om een verbinding te maken tussen het Vredesweekthema *Act for Peace* en Syrië. Maar hoe kun je daar nog aan vrede werken? Zijn er überhaupt vredesinitiatieven in of rond Syrië waarbij je je zou kunnen aansluiten of die je zou kunnen ondersteunen? Of zijn alleen solidariteitsacties met de ene of de andere groep mogelijk?

IFOR

Vanuit de internationale vredesbeweging is er gelukkig meer te melden. Zo verscheen begin juni een reisverslag van Francesco Candelari, de internationale coördinator van de International Fellowship of Reconciliation (IFOR), een orga-

nisatie die zich inzet voor geweldloze verandering en verzoening en die volgend jaar haar 100ste verjaardag mag vieren. Volgens Candelari vormde de Arabische Lente van 2011 voor hem dé aanleiding om te kiezen voor een *grassroots-organisatie* als IFOR, om mee te kunnen maken welke mogelijkheden de Arabische Lente bood om langs een geweldloze weg tot verandering te komen. Twee jaar later is ook zijn belangrijkste vraag: wat er in Syrië na de tienduizenden slachtoffers van het geweld nog over is van de mogelijkheden tot geweldloze verandering en verzoening. Om daar zicht op te krijgen sloot hij zich afgelopen mei aan bij een internationale vredesdelegatie naar Libanon en Syrië onder aanvoering van de Noord-Ierse vredesactiviste, Nobelvredesprijswinnares en vooraanstaand IFOR-lid, Mairead Corrigan Maguire. Zelf heeft hij alleen het Libanon-gedeelte van die reis meegemaakt. Dit laatste om praktische redenen, maar ook omdat naar zijn gevoel de uitnodigende organisatie te sterk met de regering van Syrië sympathiseerde.

INTERNATIONALE DELEGATIE

Datzelfde gevoel werd ook wel gedeeld door andere leden van deze Internationale Vredesdelegatie, bestaande uit 15 mensen van zeven verschillende landen (zes uit de Verenigde Staten, twee uit Australië, Canada en Italië en verder één uit Brazilië, Ierland en Noord-Ierland) die van 2 tot en met 10 mei 2013 in Libanon en Syrië rondreisden. Delegatielid Paul Larudee, voormalig docent aan de Amerikaanse Universiteit in Beiroet,

OLIEBRONNEN
IN KOERDISCH
SYRIË STAAN
IN BRAND

voormalig adviseur van de Amerikaanse regering inzake Saoedi-Arabië en één van de organisatoren van het Gaza-flottielje en de *Global March on Jerusalem* maakte er een uitgebreid verslag van. Het werken met deze naar Syrië uitnodigende groep was volgens hem niet te voorkomen, omdat zij de papieren in orde moesten maken en voor de veiligheid en bewegingsvrijheid van de delegatie garant stonden. Op het officiële programma van de vredesdelegatie stonden dan ook ontmoetingen met een handjevol Syrische ministers en diverse religieuze leiders (christenen, druzen, soennieten, sjiiëten). Wel had de uitnodigende organisatie ruimte in het programma ingebouwd voor kleinere, onofficiële ontmoetingen met gewone burgers en mensen die bij de gewapende of ongewapende oppositie behoorden waarmee deze organisatie kennelijk ook contacten onderhield. Voor het overige is het vooral van belang dat je je hiervan bewust bent en dat je in de gelegenheid bent om als delegatie je conclusies onafhankelijk van de uitnodigende organisatie en de betreffende regeringen te trekken.

MUSSALAHA

De uitnodigende organisatie is een Syrische groep die zich *Mussalaha* (verzoec-

Foto: Harald Doornbos

ning) heeft genoemd. Deze groep werd in 2012 opgericht door 'moeder' Agnes-Mariam-van-het-Kruis, abdis van het Melkitische klooster Sint-Jacobus in Qara, vlakbij Homs. Helemaal aan het begin van de opstand in Syrië wees Moeder Agnes al op de sektarische tendensen en begon een tournee door Westerse landen om haar visie op de gebeurtenissen in Syrië te presenteren. Om de ontwikkeling van de sektarische tegenstellingen in eigen land te bestrijden, richtte ze Mussalaha op waarin vertegenwoordigers van diverse bevolkingsgroepen zijn vertegenwoordigd. Niet alleen de religieuze minderheden, maar ook de soennitische meerderheid in Syrië. In zijn uitgebreide verslag van de vredesdelegatie benadrukt Paul Larudee dat de leden van Mussalaha bovendien uit alle regio's van Syrië blijken te komen. Op verzoek van lokale gemeenschappen waar de sektarische verschillen hoog oplopen stuurt Mussalaha een delegatie om daarin te interveniëren en verzoening tussen de partijen tot stand te brengen. Wel lijken de meeste leden in meer of mindere mate de Syrische regering te steunen en komt de positie van de 'andere kant' minder aan bod, ondanks de daar gebleken contacten. Op basis van het bezoek van Moeder Agnes in 2012 aan Australië is daar de groep

Australians for Mussalaha (Reconciliation) in Syria opgericht. Het bezoek van Moeder Agnes in oktober 2012 aan Noord-Ierland en haar ontmoeting met Mairead Maguire vormde de aanleiding tot de internationale vredesdelegatie.

GEWELDLOZE OPPOSITIE

Over de geweldloze oppositie in Syrië schrijft Paul Larudee dat hij hen als vrij intolerant ervaart ten aanzien van de Syriërs die de regering blijven steunen. Ze lijken niet de bereidheid te hebben om dit, volgens Larudee, grote deel van de Syrische bevolking een stem te geven in de discussie over de toekomst van Syrië. Het lijkt in zijn situatieschets wel alsof de agenda's van het geweldloos verzet en die van de verzoening elkaar over en weer uitsluiten. Dat is natuurlijk problematisch voor een vredesbeweging die beide agenda's wil verenigen. Francesco Candelari moest zelf al eerder constateren dat de Local Coordination Committees in Syria, die zich erop voor lieten staan dat zij, in tegenstelling tot de meeste andere oppositiegroepen, in Syrië zelf zijn georganiseerd, hun hoofdkwartier inmiddels ook naar Libanon hadden overgeheveld. Zowel Candelari als Larudee verwijzen voor de geweldloze oppositie in Syrië naar Mohja Kahf, die een Face-

bookpagina over de geweldloze beweging in Syrië bijhoudt en lobbyt voor de vrijlating van geweldloze Syrische demonstranten. Paul Larudee meldt dat de internationale vredesdelegatie tijdens één van haar ontmoetingen met een Syrische minister een door haar opgestelde lijst met 72 gevangenen heeft aangeboden met het verzoek deze vrij te laten.

BESCHERMING BIEDEN

Pleiten voor het vrijlaten van geweldloze activisten is één ding. Daarnaast wijst Francesco Candelari op een andere activiteit van de vredesbeweging: het opkomen voor deserteurs. De IFOR-vertegenwoordigers bij de Europese instellingen in Brussel en bij de VN in Genève hebben ervoor gezorgd dat de specifieke bescherming van Syrische deserteurs als een apart punt terecht kwam in de resolutie die op 23 mei jl. door het Europees Parlement werd aangenomen. Hiermee gaven beide vertegenwoordigers invulling aan de oproep die de Europese IFOR-afdelingen op 13 tot en met 15 april vorig jaar hadden gedaan tijdens hun jaarlijkse bijeenkomst. In diezelfde oproep wordt ook gepleit voor de ontwikkeling van niet-militaire instrumenten voor het breed aanvaarde principe van de *responsibility to protect*, zoals een onbewapende vredesmacht. Ook aan dit principe is inmiddels invulling gegeven. Aan de internationale vredesdelegatie werd ook deelgenomen door Mel Duncan, directeur lobby en publiciteit, en Tiffany Easthom, velddirecteur in achtereenvolgens Sri Lanka en Zuid-Soedan van de Nonviolent Peaceforce, een internationale organisatie die invulling geeft aan het door Mahatma Gandhi gepropageerde idee van *Shanti Sena*: een geweldloze vredesmacht bestaande uit goed getrainde burgers vanuit de hele wereld. Na afloop van de delegatie zijn zij in Syrië gebleven om met Mussalaha de mogelijkheden te onderzoeken om een ongewapend internationaal presentieprogramma en een permanente delegatie te ontwikkelen in de omgeving van Homs.

Jan Schaake

Van 2006 tot 2010 internationaal
voorzitter van IFOR

Jaydee Jaölat

Reno Matitaputty

Voor de Vredesweek 2013, met het thema “Act for Peace”, kregen studenten van de ROC-opleiding Fotografie, op verzoek van Enschede voor Vrede, een vrije opdracht “vredesactivisme”. Tijdens de bespreking van de opdracht werd dat veranderd in “vredesactiviteiten”.

Het resultaat, waarvan hier een selectie, is te zien tijdens de Vredesweek (21-28 september) elke middag tussen 14 en 17 uur in de Enschedese Ambassade van de Vrede, De Wonne, Noorderhagen 25.

Sanne Bosch

Anke Abbink

VredesMagazine
informeert over oorlog en vrede, over machtspolitiek en veiligheidsbeleid, maar ook over alternatieven voor geweld en het opbouwen van een vredescultuur. Vredesmagazine analyseert, stemt tot nadenken en schudt mensen wakker.

Neem een abonnement of vraag een gratis proefnummer aan!

www.vredesmagazine.nl

VredesMagazine informeert over oorlog en vrede, over machtspolitiek en veiligheidsbeleid, maar ook over alternatieven voor geweld en het opbouwen van een vredescultuur. Vredesmagazine analyseert, stemt tot nadenken en schudt mensen wakker.

Neem een abonnement of vraag een gratis proefnummer aan!

www.vredesmagazine.nl

Abonnee worden

VredesMagazine wordt gratis toegezonden aan leden van het HVP, Pais en ook aan donateurs van Stop de Wapenwedloop en VD AMOK. Als u VredesMagazine regelmatig op uw deurmat wilt vinden kunt u dus lid of donateur worden van één of meer van deze organisaties. Zie de beschrijvingen op deze pagina. Een abonnement zonder ergens lid of donateur van te worden is ook mogelijk via opgave aan: VredesMagazine, Vlamingstraat 82, 2611 LA Delft of naar info@vredesmagazine.nl

VredesNieuws

Wilt u het nieuws van en voor de vredesbeweging sneller en uitgebreider? Abonneer u dan gratis op onze e-mail-

nieuwsbrief VredesNieuws
via: www.vredesbeweging.nl/nieuws/aanmelden.php

Het Vredesmagazine en zijn organisaties

WILPF- WOMEN'S INTERNATIONAL LEAGUE FOR PEACE AND FREEDOM

Obrechtstraat 43, 3572 EC Utrecht
Telefoon 023-5252201 / 030-2321745,
e-mail: info@wilpf.nl

Wilpf.nl bericht over de nominatie van WILPF voor de Nobelprijs voor vrede 2013.

VD AMOK

Ons adres: Obrechtstraat 43
3572 EC Utrecht
030 8901341
www.vdamok.nl

VD AMOK is de voortzetting van de samenwerking tussen de Vereniging Dienstweigerders (VD) en het Antimilitaristisch Onderzoekskolлекief (AMOK). We doen onderzoek op het gebied van oorlog en vrede en leveren zo een bijdrage tot een radicale vredesbeweging in de vorm van berichtgeving en analyses. Voor VredesMagazine maken wij de onderzoeks dossiers.

Giften ter ondersteuning van ons documentatiecentrum en kantoor (waar ook Vredesmagazine wordt gemaakt) zijn welkom op giro 5567607 t.n.v. VD AMOK Utrecht.

HAAGS VREDESPLATFORM

Secretariaat: Jan Bervoets, Valkenboskade 461,
2563 JC Den Haag (tel 070-3922102)
e-mail: jan.bervoets@casema.nl
website www.haagsvredesplatform.nl

Op de website van het Haags Vredesplatform is de Vredeskoerier van eind augustus gratis te downloaden en wordt het vredesdiner: Den Haag 100 jaar stad van Vrede en Recht?

VREDESBEWEGING PAIS

Vredesbeweging Pais is de Nederlandse tak van War Resisters' International. Onze wortels gaan terug tot de Eerste Wereldoorlog.

Vredesbeweging Pais staat voor het ideaal van een wereld zonder oorlog en voor een geweldloze, duurzame en rechtvaardige samenleving. We zijn daarvoor op vele manieren actief in Nederland en via de WRI in de hele wereld.

Wilt u lid worden, ons steunen of zelf meedoen, kijk dan op: www.vredesbeweging.nl of bel: 015-785.01.37.

STOP DE WAPENWEDLOOP

Stop de wapenwedloop is van oorsprong een "samenwerkingsverband", ontstaan bij de opkomst van de massabewegingen, zoals tegen de neutronenbom aan het eind van de jaren zeventig jaren en die tegen de plaatsing van kruisraketten, bijna 20 jaar geleden.

Het vraagstuk van de strijd tegen oorlog heeft vele facetten. Hoe oorlog bestreden moet worden, daarover zullen wel verschillende benaderingen blijven bestaan. Maar deze strijd moet wel plaatsvinden, en daartoe blijft een boven partijen en richtingen uitstijgende vredesbeweging een noodzaak.

HUMANISTISCH VREDESBERAAD

Postbus 235, 2300 AE Leiden, tel: 0648233329.
e-post: info@humanistischvredesberaad.nl
website: www.humanistischvredesberaad.nl

Op de website kan worden meegestemd voor de Journalist voor de Vrede 2013

Foto: Onno Bruins

AFLUISTEREN MET GROTE OREN

- Regering moet ons beschermen tegen spionage
- Stop de War on Privacy
- It Greate Ear
- Op het spoor van de afluisteraars
- Uncle Sam's grote oren
- Structuur van de NSA

Regering moet ons beschermen tegen internationale spionage

Edward Snowden heeft een spionagesysteem van ongekende proporties blootgelegd. Door de onthullingen van de klokkenluider van de National Security Agency weten we dat we continu worden bespioneerd door de VS en het Verenigd Koninkrijk en dat onze eigen overheid daar dankbaar gebruik van maakt. De reactie van onze regering is tot nu toe teleurstellend zwak. Het wordt tijd dat de overheid ons beschermt tegen dit globale spionageapparaat.

Het is bijna een maand geleden dat Edward Snowden met zijn onthullingen over PRISM de beerput van de internationale spionage opentrok. Een beerput waarvan de bodem nog lang niet in zicht is. Inmiddels is duidelijk geworden dat geheime diensten als de Amerikaanse NSA en het Britse GCHQ jarenlang ongehinderd hebben gebouwd aan een massaal surveillancesysteem dat hen vrijwel onbeperkte toegang geeft tot privégegevens van burgers, politici, diplomaten en journalisten.

Via de servers van diensten als Facebook en Google krijgen overheden toegang tot onze privécommunicatie terwijl al onze gegevens op grote schaal bij transatlantische internetkabels worden onderschept. Onze eigen AIVD maakt dankbaar gebruik van de omstreden informatie die de buitenlandse collega's verzamelen. Het feit dat naast miljoenen onschuldige burgers ook politieke bondgenoten en bedrijven worden afgeluisterd, maakt voor eens en altijd korte metten maken met het smoesje dat dit essentieel is voor de strijd tegen terrorisme.

De indringendheid en omvang van deze spionageprogramma's is een grof schandaal. Het betekent dat de privécommunicatie van talloze onschuldige burgers wordt opgevangen, opgeslagen, geanalyseerd en geprofileerd. We zijn daarmee getuige van een ongekende uitholling van de grondrechten op privacy

en communicatievrijheid. Mensen voelen zich niet meer vrij om hun meest intieme gedachten via het internet met elkaar te delen, controversiële zoekopdrachten te geven of bepaalde websites te bezoeken. Deze vorm van zelfcensuur tast de kern van onze grondrechten aan.

Op basis van omvangrijke analyses legt de overheid bovendien profielen aan op grond waarvan zij besluiten neemt: denk aan de Amerikaanse *No Fly-list*, een lijst waarvan je niet weet waarom je erop staat en hoe je er weer afkomt, maar waardoor je wel geweigerd wordt als je op een vliegtuig wilt stappen. En zelfs als die effecten op dit moment beperkt zouden zijn: zo een alomvattend controlesysteem geeft macht, véél macht. Die macht kan ooit misbruikt worden.

LAUWE REACTIE

De reactie van de Nederlandse overheid op al deze onthullingen is op zijn best lauw te noemen. Plasterk geeft ontwijkende antwoorden. Opstelten wijst er op dat deze stiekeme spionage geen klachten heeft opgeleverd – wat niet verbaast, want tot nu toe waren deze programma's volledig geheim. Hennis wuift het probleem terug naar de Amerikanen: als het in Amerika mag, dan kunnen wij daar niets tegen doen.

Dat bewindspersonen nauwelijks blijken geven van verontwaardiging is ronduit schokkend. Een overheid wordt geacht haar burgers te beschermen tegen inmenging op hun privéleven. Dat onze

overheid niet de moeite neemt op te komen voor de grondrechten van haar burgers geeft aan dat onze privacy in haar ogen van marginaal belang is. Het steekt dat politici pas actie ondernemen als blijkt dat zijzelf worden afgeluisterd.

De Nederlandse en Europese overheden moeten daarom in de eerste plaats opheldering eisen over PRISM en andere grootschalige spionageprogramma's. We moeten precies weten wat buitenlandse overheden met onze internetcommunicatie doen: waar onderscheppen ze het verkeer, wat onderscheppen ze, wat slaan ze op, hoe lang wordt dat opgeslagen, wat wordt geanalyseerd, hoe worden profielen gebouwd, wie heeft er toegang toe, etc. En dat geldt niet alleen voor buitenlandse overheden: ook onze eigen overheid moet volledige openheid van zaken geven.

Daarnaast moeten de voorgenomen onderhandelingen tussen Amerika en Europa die verband houden met het uitwisselen van informatie van burgers onmiddellijk worden opgeschort. Deze onderhandelingen in het kader van het Transatlantic Trade Investment Partnership (TTIP), die in juli begonnen zijn, mogen pas worden doorgezet als deze grootschalige controlesystemen zijn afgeschaft. Ten tweede moet Europa de afspraak met de Verenigde Staten op grond waarvan het doorgeven van Europese persoonlijke gegevens aan Amerikaanse bedrijven op dit moment is toegestaan, opzeggen. Dit zogenaamde *Safe Harbor* programma doet haar naam allerminst eer aan. Amerika kan en mag niet langer worden beschouwd als een land waar de gegevens van burgers veilig zijn.

Nederland mag verder geen informatie meer accepteren die verkregen is via ongerichte surveillance door de Amerikaanse, Britse of andere veiligheidsdiensten. Hiermee omzeilen onze diensten op

dit moment immers de Nederlandse wet. Daarnaast moet onze overheid afzien van plannen om grootschalig aftappen van internetverkeer van burgers ook in Nederland mogelijk te maken. Het is al schokkend genoeg dat we worden bespioneerd door buitenlandse veiligheidsdiensten. De Nederlandse diensten mogen niet meegaan in een wapenwedloop van veiligheidsdiensten om te zien wie de meeste informatie over burgers kan verzamelen. Dit maakt ons allemaal niet veiliger, alleen maar minder vrij.

Bits of Freedom

Bits of Freedom is een onafhankelijke Nederlandse stichting die opkomt voor digitale burgerrechten. Bits of Freedom verdedigt het grondrecht op privacy en het grondrecht op communicatievrijheid van de Nederlandse burger.

www.bof.nl

Bits of Freedom bij de hoorzitting in het parlement

Op 26 juni was er een hoorzitting van de Vaste Commissie voor Binnenlandse Zaken van de Tweede Kamer naar aanleiding van de onthullingen van klokkenluider Snowden over het massieve afluisteren door de NSA via het instrument PRISM. Tijdens de hoorzitting kwam ook Bits of Freedom aan het woord. Hieronder volgt de kern van hun bijdrage aan de hand van een gespreksnotitie:

1. Onrechtmatige informatie-uitwisseling

In zijn brief van 21 juni 2013 laat minister Plasterk expliciet de mogelijkheid open dat de Nederlandse geheime diensten van de Amerikaanse diensten informatie ontvangen die afkomstig is uit PRISM. Want, hoewel PRISM volgens Plasterk niet door de Nederlandse diensten zélf wordt gebruikt, behoort het uitwisselen van informatie met diensten uit andere landen wél tot de mogelijkheden. In die gevallen wordt de oorsprong van die informatie doorgaans niet gedeeld. Via een achterdeur kan informatie uit PRISM dus alsnog door de Nederlandse geheime diensten worden gebruikt. Immers, als de Nederlandse diensten de oorsprong van de informatie die zij van andere diensten verkrijgen niet kennen, hoe kan de Minister dan garanderen dat deze informatie-uitwisseling door de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten (Wiv) wordt toegestaan? De uitspraken van de minister lijken er dan ook op te duiden dat de Nederlandse geheime diensten hun ogen kunnen sluiten voor de wijze waarop informatie door andere diensten wordt verkregen en via samenwerkingsverbanden de kaders van Wiv kunnen omzeilen. Dat is onacceptabel.

2. Omstreden uitbreiding afluisterwet

Verder gaat de minister in zijn brief in het geheel niet in op de voorgenomen uitbreiding van de Wiv. Deze uitbreiding zou het ongericht aftappen van kabelgebonden internetverkeer mogelijk maken en gaat daarmee vele malen verder dan de Amerikaanse afluisterpraktijken rondom PRISM. De minister heeft al aangegeven dat zo een onbeperkte uitbreiding onacceptabel is

omdat zij een gigantische inbreuk op de privacy en het recht op vrije meningsuiting van burgers vormt. Niettemin blijkt uit recente Kamervragen van lid Van Raak (SP) dat de voorbereidingen voor zo een uitbreiding in volle gang zijn. De minister heeft hierover dus het nodige uit te leggen.

3. Afluisterpraktijken vereisen

doorlopende controle Tweede Kamer

Gezien de maatschappelijke onrust rondom PRISM en de afluisterpraktijken van de Nederlandse geheime diensten, is het van het grootste belang dat de minister zo snel mogelijk voor de onder de punten 1 en 2 gevraagde opheldering zorgt en garandeert dat de praktijken van de diensten in overeenstemming met mensenrechten zijn. Scherpe parlementaire controle is daarvoor van essentieel belang. Hetzelfde geldt voor andere ontwikkelingen die dit jaar op de agenda staan. Dan hebben we het over de lopende evaluatie van de Wiv en de herziening die daarop zal volgen. En verder hebben we het over het onderzoek naar de afluisterpraktijken van de geheime diensten en het onderzoek naar de samenwerking met buitenlandse geheime diensten dat Commissie van Toezicht betreffende de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten heeft aangekondigd. Bits of Freedom zou de Tweede Kamer daarom willen vragen een expertgroep op te richten die de toelaatbaarheid van de surveillancepraktijken van de Nederlandse geheime diensten zal toetsten en verzekert dat mensenrechten duidelijk in de Wiv worden verankerd.

Stop the War on Privacy

Der Spiegel onthulde in juli dat in Duitsland iedere maand een half miljard telefoon-gesprekken, mailberichten en tekstberichten worden onderschept door de VS. Het wrange is dat de NSA niet alleen een hoop verkeer zelf weet op te vangen maar dat onder andere Nederland en Duitsland 'verplicht' alle ruwe telecomgegevens aan de VS zouden afstaan. Een verplichting die voort zou vloeien uit verdragen uit de tijd van de koude oorlog.

Wekelijks wordt de omvang en de impact van het Amerikaanse af luisterprogramma duidelijker. Vast staat dat de NSA met alles en iedereen in Europa meeluistert en meeleeft. Burgers, bedrijven, politici, dissidenten, diplomaten en de Europese Commissie zijn compleet transparant voor de regering in Washington. Windows, Apple, Google en Facebook ontsluiten onze mailberichten, chats, fotoalbums, agenda's, adresboeken en locatiegegevens. Telefoonverkeer wordt afgetapt, opgeslagen en geanalyseerd.

Europa en de Nederlandse regering staan op een cruciaal kruispunt. Wij moeten accepteren dat we geen noemenswaardige invloed kunnen uitoefenen op de regering in Washington. De prioriteit dient nu te zijn het voorkomen van verdere schade, het voorlichten van burgers en bedrijfsleven én de opbouw van veilige Europese tegenhangers van Amerikaanse infrastructuur.

Het is tijd dat we onderkennen dat deze grootschalige spionage op veel gebieden grote schade berokkent. Denk aan de

www.futuristgerd.com

deals die Europese bedrijven zijn misgelopen, omdat hun vertrouwelijke correspondentie in handen was van Amerikaanse concurrenten.

De Verenigde Staten waren tot in detail op de hoogte van de interne beraadslagingen van alle politieke partijen; in hoeverre kunnen we garanderen dat het politieke proces altijd zuiver en zonder invloed vanuit de VS heeft plaatsgevonden?

Hebben wij, terwijl de Amerikanen alle kaarten van onze onderhandelaars open en bloot konden zien, wel het beste resultaat gehaald uit de vele internationale verdragen die de afgelopen jaren zijn onderhandeld?

REALITEIT ONDER OGEN ZIEN

Het is onze eigen schuld; we hebben zelf de Amerikaanse bedrijven uit laten groeien tot de giganten die ze nu zijn. Als

iedereen morgen zijn gmail-account opzegt, waar gaan al die gebruikers heen?

Een groot deel van onze communicatie-infrastructuur is in handen van de Verenigde Staten, en tot wij onze eigen equivalenten van de Amerikaanse diensten hebben ontwikkeld zal dat zo blijven. Misschien wel altijd. Onze politici moeten heel goed overwegen waar hun loyaliteit ligt. Ligt die bij de bevolking en het bedrijfsleven van Nederland en Europa of bij de Amerikaanse regering?

De politiek moet de realiteit onder ogen zien:

- De VS wil alles van iedereen weten. Uitzonderingen zijn er niet.
- Niet-Amerikanen zijn expliciet vrij wild.
- Geen enkel Amerikaans bedrijf of Europees bedrijf met een vestiging in de VS kan ooit enige garantie geven met betrekking tot het beschermen van persoonsgegevens. Deze bedrijven zijn onderworpen aan de Foreign Intelligence Surveillance Act (FISA) en kunnen daarom door een geheime rechtbank, onder gedwongen geheimhouding, worden opgedragen alle gegevens op alle servers waar ook ter wereld beschikbaar te stellen aan de NSA. De FISC, het geheime hof dat de FISA dwangbevelen controleert, heeft tot op heden slechts 11 van de 34.000 spionageverzoeken afgewezen.
- De enige maatregel die enige bescher-

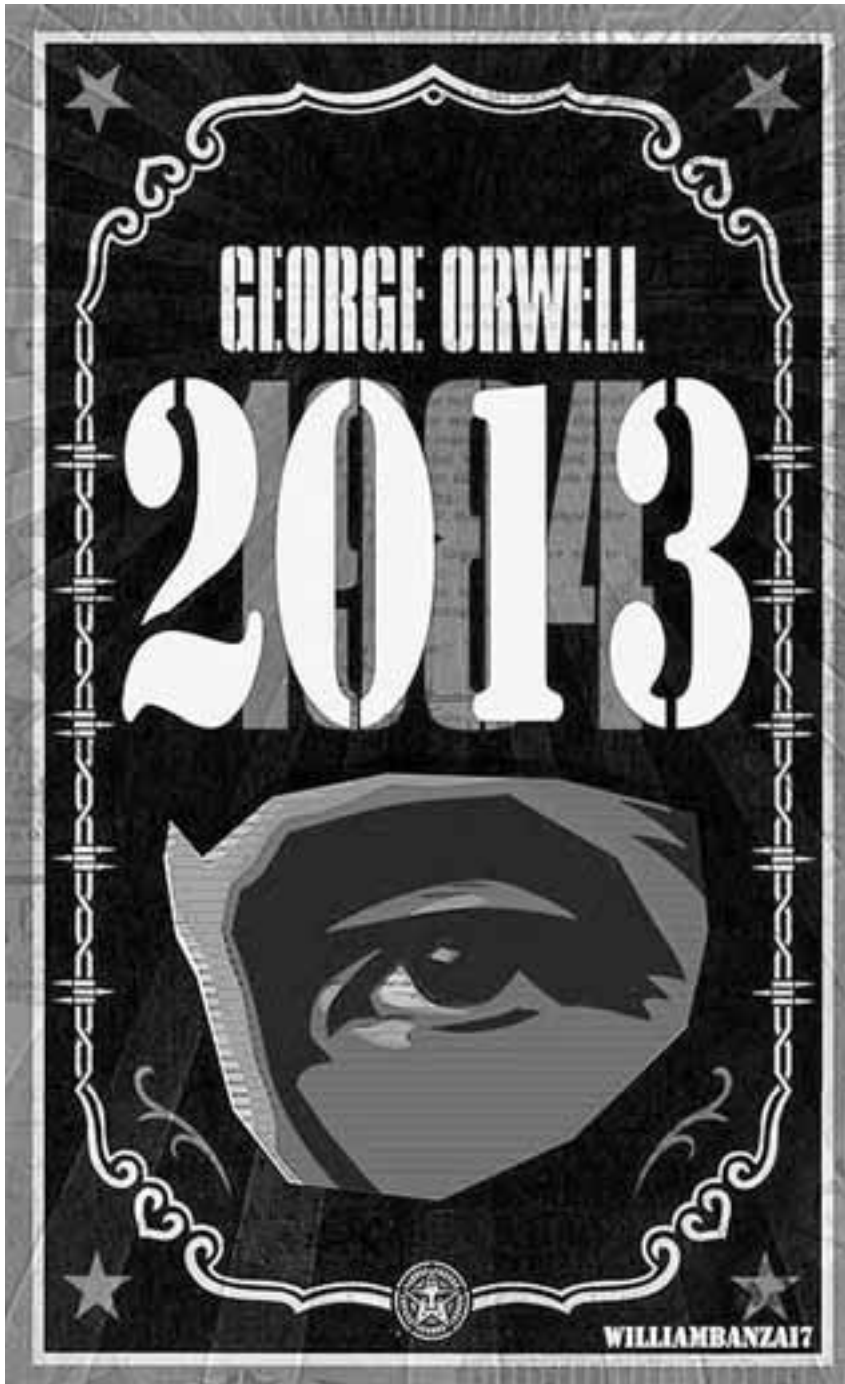
redesspiraal *geweldloosheid en geloven*

Vredesspiraal houdt u op de hoogte van de ontwikkelingen in binnen- en buitenland rond geweldloosheid en geloven. Een informatief kwartaalblad voor mensen die binnen en buiten de kerken actief voor ontwapening en geweldloosheid zijn.

Wordt voor € 15,00 per jaar abonnee van het blad Vredesspiraal.
www.kerkenvrede.nl

Vraag een gratis proefnummer aan bij info@kerkenvrede.nl

ming biedt is encryptie en complete controle over je *cloud*.

WAT TE DOEN?

De overheid moet nu snel in actie komen:

– Per direct stoppen met haar eigen *war-on-privacy*. Opstellen zou hoogstpersoonlijk bij DWDD aan moeten schuiven om data-encryptie te verdedigen. De boodschap moet zijn dat het versleutelen van je gegevens en je correspondentie in deze tijd verstandig is. Haal het kinderporno en terrorisme-stigma van het versleutelen van informatie af en maak duidelijk dat encryptie net zo normaal zou

moeten zijn als vroeger het dichtplakken van een envelop.

– Gevoelige mailberichten, belangrijke gegevens: versleutelen. Cryptophones zijn niet alleen voor criminelen, maar kunnen ook handig zijn voor managers die vertrouwelijk met het moederbedrijf willen overleggen. Een intensieve voorlichtingscampagne starten om het er jarenlang in geramde ‘Als je niets te verbergen hebt, heb je ook niets te vrezén’ zo snel en effectief mogelijk te ontkrachten.

– Ogenblikkelijk alle ICT-projecten van de overheid doorlichten op FISA-gevoeligheid. Het EPD/LSP dus koste-wat-kost NIET onderbrengen bij het Amerikaanse

bedrijf CSC. Rijkswaterstaat en de Dienst Justitiële Inrichtingen moeten zo snel mogelijk een alternatief vinden voor Equinix, zodat onze overheidsgegevens niet zonder enige controle ingezien kunnen worden door de geprivatiseerde veiligheidsdiensten van de VS.

– Versneld overstappen op Open Source en Open Standaarden. Windows bevat NSA-*backdoors* en bovendien meldt Microsoft een beveiligingsprobleem eerst aan de NSA en pas veel later aan de gebruiker. Hoe langer de overheid vast blijft zitten in de oude gesloten systemen, hoe meer de overheid zich bloot stelt aan Amerikaanse spionage. Idem voor het bedrijfsleven natuurlijk.

Zolang de FISA een onderdeel is van de Amerikaanse wetgeving kunnen we slechts op onszelf vertrouwen. Geen enkele diplomatieke druk, verdrag of plechtige belofte van een president kan op dit moment de macht van de NSA breken. Overheid, bedrijfsleven en burgers kunnen zichzelf slechts proberen zichzelf te beschermen tegen de glurende Atlantische buurman. De overheid heeft als plicht om ons in staat te stellen ons zo goed mogelijk te beschermen; steun encryptie en raadt het aan.

– Zo snel mogelijk de verdragen op grond waarvan een veelheid aan Nederlandse gegevens vrijwillig ter beschikking worden gesteld van de Amerikaanse inlichtingendiensten opschorten en een publiek debat voeren over de prijs die de Nederlandse samenleving bereid zou moeten zijn te betalen voor een hoger *trust-level* bij de Amerikanen. De geblesene geringe waarde van het huidige vertrouwensniveau zou onderdeel moeten zijn van dat debat.

– Inlichtingendiensten moeten onder ogen zien dat de burger niet de vijand is en dat hun blinde loyaliteit aan de NSA de grootste bedreiging vormt voor de Europese economie, politiek en burgerrechten.

– De VS hebben een sterke en effectieve lobby gevoerd om de Europese Data Protection Directive te verzwakken. Op alle punten waar de VS haar zin hebben gekregen moet de richtlijn zodanig worden aangepast dat deze aan de oorspronkelijk Europese visie voldoet.

Dirk Poot

Woordvoerder Piratenpartij Nederland

Foto: Wuske

It Greate Ear

De wandelaar die vanuit het oosten de Friese plaats Burum nadert, ziet eerst tussen de bosjes aan de horizon een diagonaal object verschijnen. Het is het zijaanzicht van een enorme schotel. Dichterbij komend ziet hij een steeds groter aantal schotels van verschillend formaat en uitgebreide bijgebouwen. Het is 'It Greate Ear' (het grote oor), zoals het daar wordt genoemd. Een andere naam is 'Station 21'. Het is de belangrijkste locatie van de Nederlandse variant van de National Security Agency (NSA): de NSO

SCHOTELS EN
WERKPLAATSEN
IN BURUM

De Nationale Sigint Organisatie (NSO) is de Nederlandse tegenhanger van de NSA. In tegenstelling tot de NSA is de NSO echter (nog) geen zelfstandige inlichtingendienst. De NSO heeft bovendien ook nog geen wettelijke grondslag, behalve de bevoegdheden die AIVD en MIVD zelf al hebben. Het is een gezamenlijk project van de AIVD (de vroegere BVD) en de militaire inlichtingendienst MIVD. Het woord 'Sigint' staat voor Signals Intelligence, een brede term, omdat het ook het opvangen van allerlei elektronische signalen uit de ether omvat die niets met berichtenverkeer te maken hebben, zoals radar. Vanouds waren op dit gebied de militairen dominant. De BVD was meer actief op het gebied van aftappen van telefoonlijnen en ambassades.

De opkomst van civiele satellietcom-

municatie leidde er echter toe dat de militairen met hun technische interceptiemiddelen steeds meer civiel verkeer gingen opvangen, dat ook voor een veiligheidsdienst zoals de BVD/AIVD interessant kon zijn. Samenwerking lag dus voor de hand, maar kwam er lange tijd niet, vanwege onderlinge rivaliteit van de diensten.

In een hoorzitting van de commissie van de Tweede Kamer voor buitenlandse zaken legde de politicoloog Cees Wiebes (nu werkzaam bij de coördinator voor terreurbestrijding) in 2004 uit:

"Er zijn nu eenmaal altijd gebieden waar een zekere overlap tussen diensten is en iedere dienst streeft, zoals elke andere overheidsorganisatie, naar het afbakenen van zijn eigen territorium. Hierdoor kunnen rivaliteit en animositeit ont-

staan. Bijvoorbeeld tijdens de oorlog in Bosnië was er sprake van rivaliteit tussen MID en BVD. De kans is hierop groot als een dienst haar territorium wil uitbreiden, het zogenoemde *agency push* model. Dit dreigde te gebeuren op het terrein van Sigint, verbindingsinlichtingen, maar door de oprichting van een nationale Sigint-organisatie is daar een einde aan gemaakt."

Zoals op veel terreinen leidde ook hier de schok van de aanslagen van 11 september 2001 tot een stroomversnelling. In het actieplan Terrorismebestrijding en Veiligheid dat de Nederlandse regering na de aanslagen opstelde was een van de actiepunten het uitbreiden en concentreren van de af luistercapaciteit voor satellietcommunicatie.

De MIVD had al enkele af luisterscho-

tels voor satellietverbindingen in Zoutkamp staan. Vanwege protesten van de bewoners en problemen met het bestemmingsplan werd besloten de nieuw op te richten organisatie NSO te verplaatsen naar Burum. Daar bestond al een station voor ontvangst van satellietverbindingen, tegenwoordig van het internationale telecommunicatie bedrijf Inmarsat. De NSO richtte daar tussen 2003 en 2007 een groot aantal schotels en werkstations voor interceptie van satellietverbindingen in.

De taken van NSO zijn drieledig: het verwerven van verbindingen

BOUWTEKENING GRONDSTATION NSO

voor AIVD en MIVD, het doen van research op het gebied van “innovatie en continuïteit van de interceptie” en het uitzenden van Sigintploegen met mobiele apparatuur naar de inzetgebieden van het Nederlandse leger.

Bij het af luisteren door NSO gaat het om ‘niet kabelgebonden telecommunicatie’, dus berichtenverkeer via de ether. Dit is de enige vorm van communicatie die in Nederland volgens de wet ongericht mag worden verzameld en opgeslagen. Zoeken in dit materiaal mag – althans in theorie – alleen door de beide diensten aan de hand van een door de minister goedgekeurde trefwoordenlijst. Bij het in belang toenemende berichten- en dataverkeer via kabels mag het ongerichte verzamelen tot nu toe niet, althans als de regels worden gevolgd.

De NSO is vanaf het begin gedomineerd door de militairen. De organisatie is ook ondergebracht bij de MIVD. Dat dit tot wrijving leidde bleek vorig jaar ook uit een groot artikel in de Volkskrant: “Hoewel het idee was om deze verkokering te bestrijden, houden beide diensten onverkort vast aan hun eigen

ontleutel- en analyse werk.” Het gaat er namelijk om waar precies de ‘knip’ wordt gelegd tussen verwerving van berichten (het stofzuigen van de ether) en het verwerkingsproces dat uiteindelijk leidt tot inlichtingenrapporten die onder de binnen- en buitenlandse afnemers worden gedistribueerd. Hoe verder die knip plaatsvindt in het verwerkingsproces, hoe groter de invloed wordt van de NSO.

In 2011 kwam de toezichthouder van de inlichtingendiensten, de CTIVD, met een kritisch rapport over de Sigint-activiteiten van de MIVD. De CTIVD heeft grote onderzoeksbevoegdheden, maar rapporteert deels openbaar en deels geheim en oordeelt alleen over de wetmatigheid van de activiteiten van de diensten en niet over de doelmatigheid. In het rapport ‘De inzet van Sigint door de MIVD’ concludeerde de commissie allereerst dat de MIVD zoekacties in het interceptiemateriaal uitvoerde met “breed geformuleerde generieke identiteiten (..) waaronder een bepaald ‘soort’ personen of organisaties valt.” De CTIVD vindt deze praktijk – die overigens met ministeriële toestemming wordt uitgevoerd – in strijd met de wet, omdat die alleen gericht zoeken toelaat naar een bepaalde concrete persoon of organisatie (of bijvoorbeeld een telefoonnummer).

De CTIVD beschreef ook wat er bij NSO gebeurt: “De communicatie die over een bepaald satellietkanaal loopt wordt als het ware uit de ether gekopieerd en wordt opgeslagen in grote bestanden. Deze ‘bulk’ aan communicatie kan duizenden communicatiesessies bevatten.” De MIVD kan hier vervolgens met trefwoordenlijsten in gaan zoeken (nadere selectie heet dat). Maar nu stuitte de CTIVD op een praktijk waarbij de bulk door de NSO zelf al wordt doorgevlood. Dit is het zogenaamde *searchen*. Dit gebeurt zowel aan de hand van metadata (technische en verkeersgegevens, een bekende term uit het recente NSA-schandaal) als van de globale inhoud. “De informatie die daarbij wordt gevonden, wordt opgeslagen in een database voor toekomstig gebruik.” Dit heet ‘searchen voor selectie’ en de CTIVD vond dat bepaalde vormen daarvan in strijd zijn met de wet. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om een techniek die zich richt op het identificeren van potentiële *targets* (objecten van verder onderzoek of actie). “Het gaat hier om personen en organisa-

ties ten aanzien van wie of voor welke nog geen toestemming is verleend om de communicatie te selecteren. Deze personen of organisaties komen in beeld bijvoorbeeld doordat zij in contact staan met bestaande *targets*.” Ook dit vond de commissie in strijd met de wet.

Dit alles doet erg denken aan de technieken die in het recente NSA-schandaal bekend zijn geworden, behalve dat het daar nu ook om berichtenverkeer via kabels gaat. De regering heeft het probleem zoals dat heet ‘onderkend’, maar vervolgens is een gecompliceerd ambtelijk en parlementair spel op gang gekomen, waarin nog weinig schot lijkt te zitten. Het lijkt erop dat de regering de praktijken vooral wil legaliseren door de wet aan te passen. De voorstellen voor wetswijziging zijn echter gestagneerd en wachten nu op een evaluatie van de oude wet (de Wiv). In hoeverre de bestaande praktijken nog doorgaan, onttrekt zich aan het zicht.

Datzelfde geldt voor een nog groter probleem met betrekking tot de NSO, namelijk in hoeverre de onderschepte data worden doorgegeven aan buitenlandse zusterdiensten zoals NSA en het Britse GCHQ. De capaciteit van de schotels in Burum lijkt erg groot voor de Nederlandse behoeften en de vraag rijst of Britten of Amerikanen soms ook mogen *searchen* in het ruwe materiaal. Het uitwisselen van gegevens berust op geheime bilaterale overeenkomsten. Het jaarverslag van de MIVD van 2012 meldt: “De interceptie van telecommunicatienetwerken heeft een sterk internationaal karakter. De activiteiten worden derhalve in nauwe samenwerking met buitenlandse Sigint-diensten gecoördineerd en uitgevoerd.” Dat klinkt toch als iets meer dan alleen uitwisseling van rapporten. De CTIVD kan in het openbare deel van zijn rapport hier weinig over zeggen, maar: “De samenwerking met partnerdiensten zorgt ervoor dat de eigen beperkingen worden aangevuld.” Zolang de essentie van deze afspraken niet bekend wordt gemaakt, is elke controle op de massale interceptie onmogelijk.

Kees Kalkman

- CTIVD Rapport 28, De inzet van Sigint door de MIVD. 23 augustus 2011
- Ana van Es, Jagen op terroristen vanuit de polder. De Volkskrant 23 juni 2013

Op het spoor van de afluisteraars – 40 jaar NSA-onderzoek

Het met technische middelen op grote schaal afluisteren van potentiële vijanden en de eigen burgers door Amerikaanse inlichtingendiensten is geen nieuw verschijnsel. En het in opspraak raken van deze activiteiten is dat zeker niet. Er zijn rond de National Security Agency (NSA) – de dienst waar het vooral om gaat – verschillende malen golven van kritische publiciteit geweest. De manier waarop dat gebeurde was steeds afhankelijk van de politieke en maatschappelijke context, maar een constante wordt gevormd door een los netwerk van kritische onderzoekers, journalisten en activistische groeperingen. Het technisch karakter van de materie stimuleert tot specialisme, soms zie je na tientallen jaren dezelfde namen weer terugkomen. De Britse journalist Duncan Campbell is een voorbeeld hiervan.

De organisatie NSA is een product van de vroege Koude Oorlog en zelfs het bestaan ervan was oorspronkelijk geheim. Bij een breder publiek werd de dienst pas bekend in de jaren zeventig van de vorige eeuw tijdens de nasleep van de door de VS verloren Vietnamoorlog, de Watergate-affaire, die ging over spionage tegen de interne politieke tegenstander, en het resultaat daarvan: het aftreden van de Amerikaanse president Nixon.

Als gevolg van deze ontwikkelingen ging een aantal onderzoekscommissies aan het werk om de rol van de inlichtingendiensten bij mogelijke illegale activiteiten in beeld te krijgen. Eén daarvan was de commissie van senator Frank Church. In zijn boek *Body of Secrets* beschrijft James Bamford, de belangrijkste auteur op het gebied van de NSA, hoe het in 1975 in zijn werk ging: “Eerdere aanwijzingen voor de meer duistere geheimen van de NSA waren af te leiden uit opmerkingen in het eindrapport van een vroeger onderzoek naar de inlichtingendiensten, geleid door de toenmalige vicepresident Nelson Rockefeller.” Er was daarin sprake van “een kantoor in New York dat de CIA ter beschikking had gesteld van de NSA om daar telegrammen te kopiëren.” “De andere opmerking onthulde dat de CIA de NSA had gevraagd om de communicatie van een aantal

Amerikaanse burgers die actief waren in de anti-oorlogsbeweging af te luisteren,” aldus een staflid van de commissie.

De commissie van senator Church was gestuut op ‘Operatie Shamrock’. Die was gebaseerd op een overeenkomst uit begin jaren vijftig, waarbij Amerikaanse telegraafmaatschappijen zoals Western Union elke dag aan de NSA kopieën verschaften van alle berichten die vanuit of naar de VS werden verstuurd. In de jaren zeventig had de NSA al een ‘volglijst’ (*watchlist*) van meer dan 600 Amerikaanse burgers. Materiaal dat een van deze namen bevatte werd verwerkt, geanalyseerd en gerapporteerd aan de relevante overheidsdiensten.

KRUISRAKETTEN

Tegen de uitdrukkelijke wil van het Witte Huis, zo stelt Bamford, beschreef Church Operation Shamrock in zijn eindrapport. De furor die daarvan het resultaat was leidde tot een hervorming van het systeem. Er werd een wet gemaakt, de Foreign Intelligence Surveillance Act, waarbij de bevoegdheden van de NSA werden omschreven. Een in het geheim zitting hebbende rechtbank werd opgericht, die per geval toestemming moest geven om het internationale berichtenverkeer van een Amerikaanse burger te volgen. Daarbij moest de NSA laten zien dat de betreffende persoon een

agent was van een buitenlandse mogendheid of betrokken was bij spionage of terrorisme.

Een tweede moment waarop de NSA in opspraak raakte was in de jaren tachtig, de tijd van president Reagan en de kruisraketten. Het focus van de onderzoekers was verschoven naar de geheime voorbereidingen op de Derde Wereldoorlog. De onderzoeker Steve Wright, die een grote rol zou spelen bij de Echelon-onthullingen, beschreef 20 jaar later hoe hij er bij betrokken raakte. Een Britse journalist, Peter Laurie, was samen met Duncan Campbell bezig met een studie naar straalverbindingen in oorlogstijd. Hun theorie, die overigens op een misvatting beruiste, was dat aan de torens voor de straalverbindingen een netwerk van noodzetels was gekoppeld, “geheime citadellen”, die na een kernoorlog de commandovoering gaande moesten houden. Bij het uitpeilen van de straalverbindingen om een netwerkkaart te kunnen tekenen, stuitte ze bij toeval op een link met de geheime Amerikaanse NSA-afluisterbasis Menwith Hill in Yorkshire. De straalverbindingen tussen de grote steden waren gemakkelijk af te

luisteren en het resultaat werd kennelijk naar Menwith Hill geleid. Een gesprek van Campbell over verbindingen met een soldaat leidde tot zijn prompte arrestatie en een huiszoeking bij Wright die veldwerk voor de journalisten had verricht. Een mislukt proces (het zogenaamde *ABC-Trial*) volgde. In die tijd waren er vergelijkbare processen tegen onderzoekers in Noorwegen, Zweden en Denemarken. In Nederland verichtte het IKV dergelijk onderzoekswerk, vooral gericht op kernwapennetwerken, dat tot een reeks veelgelezen publicaties zonder proces leidde. Steeds meer over het wereldwijde af luisterwerk van NSA werd bekend, maar met het einde van de koude Oorlog verslaptte de aandacht.

PRULLENBAKKEN

Over de betekenis van Menwith Hill werd in de eerste helft van de jaren negentig veel meer duidelijk dankzij het amateurinlichtingenwerk van een vrouwenactiegroep uit Yorkshire. Gedurende een periode van drie jaar drongen ze honderden keren de op dat moment niet al te best beveiligde basis binnen om daar in vuilnisvaten en prullenbakken geheime informatie te verzamelen over, zoals één van de documenten het aanduidde, “het grootste veldstation van de NSA en als zodanig verantwoordelijk voor een investering van miljarden dollars in Sigint (Signals Intelligence) systemen.” Over de resultaten van het werk van de groep werd een bekende documentaire gemaakt die in 1993 uitgezonden werd op Channel 4 onder de titel ‘The Hill’.

De belangstelling voor de NSA nam weer toe in de tweede helft van de jaren negentig met de opkomst van de EU als een sterk economisch blok, een mogelijke rivaal voor de VS. De *trigger* werd gevormd door een boek van de Nieuw-Zeelander Nicky Hager, *Secret Power*. Het boek was gebaseerd op gesprekken met personeel van de Nieuw-Zeelandse variant van de NSA, het Government Communications Security Bureau. Het beschreef een wereldwijd af luistersysteem voor satellietverbindingen van het na de Tweede wereldoorlog opgerichte geheime bondgenootschap van de vijf UKUSA-landen (VS, Engeland, Canada, Australië en Nieuw-Zeeland). Het software-instrument met de naam Echelon kon zoeken in het niet-militaire af luistermateriaal (e-mails, fax, telefoon) met een enorme trefwoordenlijst. De computers van de leden van het netwerk werden Dictionary genoemd en doorzochten het in hun regio opgevangen af luistermateriaal niet alleen met hun eigen trefwoordenlijst, maar ook met die van de bondgenoten. Op die manier geselecteerde berichten werden dan automatisch doorgezonden naar het betreffende lid van het netwerk.

CONTROLE

In de geest van de tijd ging de aandacht naast privacy vooral naar economische inlichtingen uit. De schok was dat het af luisteren niet alleen gebeurde met militair, maar ook met civiel berichtenverkeer. Het Europese parlement hield zich intensief met de affaire bezig, gaf opdracht tot onderzoeksrapporten aan Wright en Campbell en stelde een speciale tijdelijke Echeloncommissie in. Veel informatie werd vergaard, maar voordat het kon komen tot maatregelen sloegen de plegers van de aanslagen op 11 september toe in New York. Die aanslagen had Echelon niet kunnen voorkomen, maar het politieke klimaat sloeg volledig om, de volgende twaalf jaar stonden in het teken van terreurbestrijding. De af luisterdiensten overal ter wereld konden vrijwel zonder controle hun volledige al lang klaarliggende verlanglijstjes uit gaan voeren, alle remmen gingen los.

De Vlaamse website MO vatte het in hun dossier ‘De NSA-files’ het resultaat als volgt samen: “Zo lijkt het erop dat de afschrikwekkende wereld van zero privacy die George Orwell in zijn meesterwerk 1984 schetst anno 2013 gewoonweg rea-

liteit is geworden: *Het was natuurlijk onmogelijk om te weten of je op een bepaald ogenblik werd bespied. Hoe vaak of volgens welk systeem de Denkpolitie iemands lijn af luisterde, was een kwestie van gissen. Het was denkbaar dat ze iedereen voortdurend in het oog hielden. Maar in elk geval konden ze je af luisteren wanneer ze dat maar wilden.*”

Kees Kalkman

Literatuur:

- James Bamford (2001), *Body of Secrets – Anatomy of the Ultra-secret National Security Agency*
- James Bamford (2008), *The Shadow Factory – The Ultra-Secret NSA from 9/11 to the Eavesdropping on America*
- Dispatches Channel 4, *The Hill*, uitgezonden 4 oktober 1993. De documentaire is te bekijken op <http://warincontext.org/2013/07/25/nsa-growth-fueled-by-need-to-become-more-powerful/>
- Nicky Hager (1996), *Secret Power – New Zealand’s Role in the International Spy Network*
- MO Dossier NSA-files, augustus 2013, www.mo.be/artikel/portret-van-de-machtigste-inlichtingendienst-ter-wereld
- Steve Wright, *The Echelon Trail – An Illegal Vision. Surveillance & Society* 2005 pp. 198-215
- Yorkshire CND (2012), *Lifting the lid on Menwith Hill – The Strategic Roles & Economic Impact of the US Spy Base in Yorkshire*

FONDS VREDES-PROJECTEN HEEFT U NODIG!

Nog altijd voeren er mensen actie voor vrede. Zij kunnen uw steun goed gebruiken!
 Fonds Vredesprojecten steunt kleine radicale vredesacties aan de basis. Help mee.

Giro 4738565 t.n.v. Fonds Vredesprojecten

NSA – Uncle Sam's grote oren

Het onderstaande artikel is verschenen in het tijdschrift AMOK van juni 1984. Ook toen al de NSA! AMOK wist te melden dat deze dienst bij insiders ook bekend stond als 'No Such Agency' of 'Never Say Anything'. De aanleiding voor het artikel was de ontmaskering van een infiltrant in het vredeskamp Woensdrecht, John Gardiner. Gardiner had verklaard dat hij een veldagent was van de National Security Agency, op pad gestuurd door de dienst om de komst van de kruisraketten naar Nederland te beveiligen. In plaats daarvan smokkelde hij granaten het kamp binnen die hij in België gestolen had. Hij werkte voor de BVD en de CIA, maar voor NSA-werkzaamheden bestaat geen enkel bewijs.

James Bamford: *The Puzzle Palace. A report on America's Most Secret Agency.* Boston 1982.

De geboortedatum van de National Security Agency is momenteel bekend. De dienst begon zijn bestaan op 4 november 1952. Wie echter openbare bronnen uit dat jaar erop na slaat, zal niets vinden. Er was geen verslaggeving in de pers van de geboorte, geen debat in het Congres, geen enkele vermelding van het bestaan van de dienst in regeringsdocumenten, zelfs geen gerucht. Elf dagen tevoren had president Truman zijn handtekening gezet onder een zeven bladzijden tellend presidentieel memorandum. Het memorandum werd geklassificeerd als "top secret" en gerubriceerd onder een codewoord dat zelf weer geheim was. Slechts enkele leden van de regering konden kennis nemen van dit stuk dat opdracht gaf tot de oprichting van de NSA. Tot op heden blijven deze zeven bladzijden de grondslag voor alle inlichtingen-activiteiten van de Amerikaanse regering met betrekking tot communicatiesystemen. De inhoud ervan is nog steeds een van Washington's best bewaarde geheimen. Er is geen enkele wet die de activiteiten van de NSA reguleert, er bestaan alleen wetten die het verstrekken van welke inlichting dan ook over deze dienst belemmeren. Dit is een duidelijk verschil met de andere Amerikaanse inlichtingendiensten zoals bijvoorbeeld de CIA, die bij wet in het leven werd geroepen. De National Security Act van 1947 omschrijft de opdracht die de CIA heeft en stelt een aantal beperkingen aan de activiteiten van deze

dienst. Hoewel die beperkingen in de praktijk natuurlijk vaak genoeg een wasen neus blijken, geven ze in theorie een mogelijkheid om de CIA aan te pakken. Bij de NSA ontbreekt zelfs dit theoretische handvat.

De reden voor het ontstaan van de NSA in 1952 moet gezocht worden in het gebrekkige functioneren van de diensten die belast waren met het volgen van de vijandelijke communicatie tijdens de Koreaanse oorlog. Het grootste probleem was een gebrek aan coördinatie tussen de verbindingsinlichtingendiensten van de verschillende krijgsmachtonderdelen. De oplossing werd gevonden in het creëren van een nieuwe eenheidsorganisatie die zich zou bezighouden met het gehele proces van verzamelen, bewerken, analyseren en distribueren van verbindingsinlichtingen. De nieuwe dienst zou komen te vallen onder het departement van defensie. Dit in tegenstelling met de tot dan toe bestaande situatie waarbij dit werk onder de bevelhebbers van de verschillende krijgsmachtonderdelen viel hetgeen aan de onderlinge rivaliteit vrij spel gaf.

TAAK EN INTERNE ORGANISATIE

Zoals vele inlichtingendiensten heeft de NSA een dubbele taak, één ten aanzien van de vijand en één ten aanzien van de eigen strijdkrachten. De eerste taak wordt in het dieventaaltje van de inlichtingendiensten aangeduid als COMINT (Communications Intelligence) hetgeen kan worden gedefinieerd als het onderscheppen en verwerken van buitenlands communicatieverkeer via radio, kabel of andere elektromagnetische

VOORPAGINA UIT 1984

middelen en het verwerken van buitenlandse gecodeerde berichten, onverschillig langs welke weg deze worden verzonden.

De tweede taak van de NSA wordt aangeduid met COMSEC (Communications Security) en kan worden omschreven als de bescherming die het gevolg is van elke maatregel welke genomen wordt om te voorkomen dat onbevoegden kennis nemen van informatie die vervat is in de telecommunicatie van de Verenigde Staten welke met de nationale veiligheid verband houdt.

Deze wat ingewikkeld klinkende definities zijn ontleend aan Amerikaanse regeringsdocumenten. In meer alledaags taalgebruik komt het erop neer dat de NSA zich bezighoudt met het afluisteren van allerlei buitenlandse communicatiesystemen en met het beveiligen van de verbindingen van de Verenigde Staten zelf. Een belangrijk onderdeel van dit werk is het breken van de buitenlandse kodes. Opgemerkt moet nog worden dat de term "buitenlands" erg breed wordt opgevat. Het omvat namelijk tevens het gehele in- en uitgaande grensoverschrijdende berichtenverkeer van de Verenigde Staten.

Het hoofdkwartier van de NSA is gevestigd in Fort Meade, halverwege tussen Washington D.C. en Baltimore. Het is

MIRANDA WARNING 2013...

YOU HAVE THE RIGHT TO REMAIN SILENT. ANYTHING THAT HAS BEEN SECRETLY GIVEN TO US BY THE NSA CAN BE USED AGAINST YOU AND WE CAN CONCEAL THAT INFORMATION FROM YOU, YOUR ATTORNEY AND THE COURTS.

een complete stad met eigen winkels, busvervoer, politie, onderwijsinstelling, TV-station, postkantoor en elektriciteitscentrale. Het verschil met een gewone stad is dat je in Fort Meade alleen binnenkomt na een maandelange screeningsprocedure. (..)

OVERLOPERS

Een organisatie als de NSA is er natuurlijk als de dood voor dat zijn medewerkers overlopen ‘naar de andere kant’. Een belangrijk middel om dit te voorkomen is de screening die plaatsvindt voordat iemand in dienst wordt genomen. De NSA staat bekend als een klub die daarbij gebruik maakt van de leugendetektor als belangrijkste middel. Er zit echter één groot gat in deze procedure: de NSA onthult alle militaire personeelsleden van de plicht om de test met de leugendetektor te ondergaan op grond van de redenering dat detachering van militair personeel bij de NSA niet op vrijwillige basis geschiedt. En op grond van de Amerikaanse wetgeving dient onderwerping aan een test met de leugendetektor altijd op basis van vrijwilligheid te geschieden. In dit opzicht verschilt de politiek van de NSA van die van de CIA die ook zijn mi-

litaire personeel aan de test onderwerpt en daarbij argumenteert dat hun verbintenis met de CIA een vrijwillig karakter heeft. Bij de interne gang van zaken bij de NSA wordt erg veel nadruk gelegd op de geheimhouding van namen, gezichten en functies van het personeel. Volgens Daniel Schwartz, de officiële advocaat van de NSA is de reden hiervoor dat talrijke personeelsleden in het buitenland geplaatst zijn met “covert assignments” (gedetacheerd onder schuilnaam) en dat “leven of veiligheid” van deze personen “gevaar zou kunnen lopen” als hun namen bekend zouden worden. (Puzzle Palace, p. 123).

HET NETWERK

De NSA kan beschikken over een systeem van afluisterposten dat de hele wereld ompant maar vooral dichtgeconcentreerd is rond de grenzen van de belangrijkste potentiële tegenstanders. Belangrijke installaties zijn er bijvoorbeeld in Japan, Zuid-Korea, Turkije en West-Duitsland. De omvang van een luisterpost kan variëren van een legertruck tot een stelsel van gigantische schotelantennes, dat bediend wordt door 1500 militairen zoals er een gevestigd is in Edzell in

Schotland. Daarnaast zijn er de spionagevliegtuigen, volgepakt met elektronische apparatuur. Deze kunnen ook in gevechtssituaties worden gebruikt, zoals bijvoorbeeld in de Vietnamese oorlog gebeurde om artillerievuur en luchtaanvallen te leiden. Hoewel er niet zoveel organisatorische details over bekend zijn staat wel vast dat de NSA ook nauw betrokken is bij het stelsel van spionagesatellieten waarover de Verenigde Staten beschikken. Hierbij wordt samengewerkt met de luchtmacht en de CIA.

In de zestiger jaren exploiteerde de NSA ook een vloot van spionageschepen, maar na incidenten met de USS ‘Liberty’ (in 1967 tijdens de zesdaagse oorlog aan barrellen geschoten door de Israëlische en de USS Pueblo (1968 onderschept door de Noord-Koreaanse marine) werd het programma beëindigd.

(..)

Het voorgaande is een korte samenvatting van de inhoud van het boek van Bamford, dat 465 bladzijden telt en voorzien is van een goed register. Ten slotte een woord ter beoordeling. Het boek maakt een erg gedegen indruk en is gebaseerd op overheidsdocumenten (deels verkregen met behulp van de Amerikaanse wet op de openbaarheid van bestuur), persartikelen en interviews met (ex)medewerkers van NSA. In theorie is het mogelijk dat de auteur een deal heeft gesloten met de NSA om bepaalde NSA-activiteiten niet te behandelen, in ruil waarvoor de NSA dan zou hebben afgezien van juridische procedures. Gezien de onafhankelijke positie die de schrijver duidelijk inneemt zou dit dan ergens in het boek vermeld moeten zijn. Aangezien dit niet het geval is, lijkt mij dat het boek een korrekte weergave van de activiteiten van de NSA is voorzover die voor een onafhankelijk publicist zijn te achterhalen.

Kees Kalkman

De originele spelling van het artikel is gehandhaafd.

De organisatie-structuur van de NSA

Matthew Aid heeft onlangs de organisatiestructuur van de NSA (Stand 2012) zo goed mogelijk in beeld gebracht. Hieronder het enigszins bewerkte en aangevulde resultaat:

Directoraat S Sigint (Signals Intelligence Directorate - SID)

- SV4 – Special FISA Oversight and Processing (juridische zaken)
- S1 – Relaties met afnemers (Customer Relations)
- S2 – Verwerking (Analysis and Production)
  - S2A South Asia Product Line
  - S2B China and Korea Product Line
  - S2C International Security
  - S2D Foreign Counterintelligence Product Line
  - S2E Middle East/Africa (MEA) Product Line
  - S2F International Crime & Narcotics Product Line
  - S2G Combating Proliferation & Arms Control Product Line
  - S2H Russia Product Line
  - S2I Counterterrorism Product Line
  - S2J Weapons & Space Product Line
- S3 - Verwerving (Data Acquisition)
  - F7 Field Site Meade Operations Center (MOC) – bij het hoofdkwartier
  - S31 Office of Cryptologic Exploitation Services
  - S32 Office of Tailored Access Operations (TAO)
  - S33 Office of Link Access/Link Access Group [niet bevestigd]
  - S34 Collection Strategies and Requirements Center [mogelijk later aangeduid als Office of Target Strategies and Mission Integration]
  - S35 u/i Office, hieronder valt: Overhead Collection Management Center (OCMC)

Directoraat I Information Assurance (IAD) – codes en cyberoorlog

- IC Cyber Integration
- IE Engagement
- I2 Trusted Engineering Solutions
- I3 Operations (IA)
- I4 Fusion, Analysis and Mitigations

Directoraat R Research (RD)

- R1 Math (Wiskunde)
- R2 Trusted Systems Research
- R3 Laboratory for Physical Sciences (LPS) [University of Maryland, relatie met NSA niet officieel erkend]
- R4 Laboratory for Telecommunications Sciences (LTS) [University of Maryland, relatie met NSA niet officieel erkend]
- R5 Center for Advanced Study of Languages [University of Maryland, relatie met NSA wel erkend]
- R6 Computer and Information Sciences
- RX Special Access Research

Directoraat T Technologie (TD) - infrastructuur

- TE Enterprise Systems Engineering and Architecture
- TS Information and Systems Security
- TT Independent Test and Evaluation
- T1 Mission Capabilities
- T2 Business Capabilities
- T3 Enterprise IT Services [Hieronder valt het NSA telecommunicatiecentrum, ook wel bekend als Global Enterprise Command Center (T332)]
- T5 High Performance Computing
- T6 Technical SIGINT & Ground Capabilities

Administratief directoraat voor opleiding en training (ADET)

Directoraat buitenlandse zaken (FAD) - liaison

National Security Operations Center (NSOC)

NSA/CSS Threat Operations Center (NTOC)

NSA/CSS Commercial Solutions Center (NCSC) – link met bedrijfsleven

Field Sites (F)

Bron: <http://matthewaid.tumblr.com/post/58339598875/organizational-structure-of-the-national-security>

Prijs voor Bradley Manning

Het International Peace Bureau heeft bekend gemaakt dat dit jaar de Sean MacBride Peace Prize wordt uitgereikt aan Bradley Manning, de Amerikaanse klokkenluider wiens zaak wereldwijd de aandacht heeft getrokken, voor zijn moedige openbaren van informatie over Amerikaanse oorlogsmisdaden.

Bijeenkomsten

Het Studium Generale van de Universiteit Utrecht organiseert op 1 oktober een gesprek met experts op het gebied van postconflictsituaties. Hoe bouw je na een conflict weer vrede en vertrouwen op tussen mensen? Welke rol hebben vergelding, waarheid en vergeving bij dit proces?

Meer info: www.sg.uu.nl/programma/najaar-2013/na-het-conflict

Op 12 en 13 oktober 2013 organiseert Doopsgezind Wereldwerk een conferentie in Schoorl met als thema: 'Vrede dichtbij.'

Meer info: www.dgwereldwerk.nl

Stichting Vredeswetenschappen organiseert op 4 december haar jaarlijkse symposium in Amsterdam. Het zal dit jaar in het teken staan van bescherming van burgers in Syrië. Op dit symposium zal tevens de jaarlijkse scriptieprijs 'Visies op Vrede' worden uitgereikt. Meer info: www.stichtingvredeswetenschappen.nl

Actie4daagse bij Hoge Raad

Van 6 augustus (herdenking eerste atoombom op Hiroshima) t/m 9 augustus (herdenking tweede atoombom op Nagasaki) voerden 'Actie tegen Kernwapens' en 'Ontwapen!' actie op de stoep van de Hoge Raad in Den Haag. Daarmee werd geprotesteerd tegen de uitspraak van de Hoge Raad dat het gebruik van kernwapens geoorloofd zou

kunnen zijn, ook het eerste gebruik. Deze uitspraak is volgens de actievoerders strijdig met het oorlogsrecht, het genocideverdrag en de Neurenberg principes. Een fotoreportage van deze actie vindt u op: www.vredessite.nl/nieuws/x_598.html

Aanval op vredes-schip voor Hof

Het Internationaal Strafhof overweegt een procedure tegen de daders van een Israëlische aanval in 2010 op het schip Marmara dat op weg was naar Gaza. De president van het Strafhof heeft 3 rechters aangewezen die een vooronderzoek moeten doen.

Internationale actiedag

Op 14 juni is er in India, Duitsland, Zuid Afrika, Spanje, Chili, Congo, de VS en Israël actie gevoerd voor onderwijs en onderzoek dat vrij is van militaire invloeden. De acties namen vele vormen aan, van straattheater tot workshops. Een uitgebreid verslag met foto's vindt u op: wri-irg.org/node/22002

Vrouwelijk Leiderschap

Het Platform Vrouwen & Duurzame Vrede (VDV) is een veelzijdig project gestart: Vrede, Religie en Vrouwelijk Leiderschap, religie als inspiratiebron voor vrouwelijk leiderschap op het gebied van Vrede en Verzoening.

Met dit project wil het Platform VDV:

- allochtone en autochtone vredesvrouwen inspireren en ondersteunen in hun verzet tegen onderdrukkende interpretaties van hun religie;
- meer draagvlak creëren voor leiderschap van vrouwen binnen vredesactiviteiten.

Als eerste stap is een website geopend: www.vrouwenenduurzamevrede.nl

Reünie PSJW

Zondag 29 september is het vijftig jaar geleden dat de PSJW, de Pacifistisch Socialistische Jongeren Werkgroepen, werden opgericht. Er is een initiatief om op die dag een reünie voor oud-leden te houden.

Het was geen grote organisatie, maar voor de meeste leden wel erg belangrijk om ideeën en idealen te ontwikkelen en te beleven. En vanzelfsprekend leidde dat tot samen actievoeren... Het was immers een roerige tijd... De opmaat tot 1968!

Oud-leden kunnen zich melden met een mail aan frank.feiner@aon.at en zullen dan vervolgens op de hoogte gehouden worden.

WILPF genomineerd voor Nobelprijs

Het International Peace Bureau (IPB) heeft de WILPF (Women's International League for Peace and Freedom) genomineerd voor de Nobelprijs voor de Vrede in 2013. De WILPF is de oudste internationale vrouwenvredesorganisatie. Meer dan 1000 vrouwen uit twaalf landen ontmoetten elkaar in april 1915 in Den Haag, ondanks de oorlog en gesloten grenzen. Sindsdien zijn vele duizenden vrouwen in alle werelddelen door de WILPF gemobiliseerd om te werken voor vrede, ontwapening, mensenrechten en sociale rechtvaardigheid. Daar waren bijzondere vrouwen bij, waarvan Jane Adams en Emily Balch een Nobelprijs ontvingen.

Syrische geweldloze beweging

We worden overstromd met berichten over het geweld in Syrië. Daarnaast is er echter ook omvangrijk geweldloos verzet. Een indrukwekkend grafisch overzicht daarvan vindt u op: www.alharaq.org/nonviolence_map/en/

ING en bewapening

Kerk en Vrede heeft een brief naar ING geschreven waarin deze bank aangesproken wordt op zijn investeringen in bewapening. In de recente Eerlijke Bankwijzer wordt het beleid van de ING ten aanzien van wapenproducties en wapenleveranties als twijfelachtig bestempeld en scoort het matig tot onvoldoende.

Vrede Verhandelen

In oktober 2012 verscheen het rapport *Trading Away Peace: How Europe Helps Sustain illegal Israeli settlements*. Het werd uitgebracht door een coalitie van 22 West-Europese ngo's. Onder hen IKV Pax Christi, ICCO en Cordaid. Het rapport is nu in het Nederlands vertaald onder de titel *Vrede Verhandelen*.

De Europese Unie importeert vijftien keer meer uit de (illegale) nederzettingen in het bezette Palestijnse gebied dan van de Palestijnen zelf. Het rapport draagt concrete maatregelen aan die de EU en de lidstaten zouden moeten nemen. Daaronder valt het aan banden leggen

van de misleidende etikettering van producten uit de nederzettingen die in Nederland en andere EU-lidstaten als 'made in Israël' worden verkocht. Groot-Brittannië en Denemarken hebben reeds maatregelen getroffen die aan deze overtrekking van de consumentenregels een eind moeten maken. Andere lidstaten overwegen hetzelfde te doen. Nederland heeft inmiddels het principebesluit genomen om juiste etikettering van producten uit de nederzettingen op de Westelijke Jordaanoever en de Golanhoogte verplicht te stellen.

Mondiale vredesindex 2013

De *Global Peace Index 2013* die is gepubliceerd door het Institute for Economics & Peace, constateert dat in het afgelopen jaar de wereld gewelddadiger werd. Dat is vooral het gevolg van de burgeroorlog in Syrië, het groeiende aantal moorden in Mexico, Centraal-Amerika en Afrika ten zuiden van de Sahara en toegenomen uitgaven voor defensie in veel landen.

De makers van de index schatten dat de impact van geweld op de wereldwijde economie in 2012 minimaal 9,5 biljoen dollar was. Dat is bijna dubbel zoveel als

de waarde van de wereldwijde voedselproductie.

Er is een verband tussen landen die het hardst geraakt zijn door de economische crisis uit 2008 en een afname van de vreedzaamheid in een land. Snijden in sociale voorzieningen, in combinatie met groeiende werkloosheid, heeft volgens het rapport geleid tot meer gewelddadige demonstraties en misdaad.

Lobbytour tegen Euromilitarisme

Lobbyen voor oorlog, bij de EU kennen ze het! Op een boogschuit van het Berlaymontgebouw in Brussel vinden we de belangrijkste koepelorganisaties van de defensie-industrie. De wapenbedrijven verzekeren zich op die manier van een stevig militair stempel op het Europese beleid. Hoe dit werkt, en wie waar aan de touwtjes trekt, kom je te weten op de lobbytour van Vredesactie, een alternatieve stadswandeling. De tour duurt gemiddeld twee uur. Er staan momenteel twee lobbytours gepland, op 15 september en op 27 oktober. Deelname is gratis. Inschrijven noodzakelijk bij: lene@vredesactie.be

Download de brochure: <http://vredesactie.be/sites/default/files/lobbytour.pdf>

Komt dat zien!

Het Museum voor Vrede en Geweldloosheid heeft sinds 1 juli een eigen plek gekregen in het Verzetsmuseum Zuid-Holland, Turfmarkt 30 Gouda. Momenteel hangt er de tentoonstelling *Vergeven en Verzoenen*. Meer info: www.vredesmuseum.nl/info/gouda.php

Gewoontegetrouw houdt het Vredesmuseum elke twee jaar een dag voor vrijwilligers en andere mensen die zich betrokken voelen bij het museum. Normaal in Emma of de Expeditie. Maar nu in Gouda. Op zaterdag 26 oktober. En dit keer willen we graag dat ook andere mensen die actief met de vrede bezig zijn, mee komen doen. Natuurlijk gaan we het Verzetsmuseum bekijken. Maar ook een workshop samenwerksspellen, brainstormen over "wat willen we nog

meer?" Mensen van het vredesmuseum vertellen waar ze mee bezig zijn en waar knelpunten liggen. Eten, drinken natuurlijk. Elkaar beter leren kennen. Misschien is er iemand die het leuk vindt een bepaald plan uit te werken; is er een klus die nou echt bij je past, of iemand met een geweldig idee dat al pratende opkomt. Kortom, een open dag voor vredesmensen, die al of niet zijdelings betrokken zijn bij het museum. Voor alle mensen die lid zijn van een van de organisaties die meebesturen. Voor een ieder die nieuwsgierig is. Het is ook nog eens Gratis Toegang. Het duurt van 10.30 ongeveer tot 16 uur. Opgeven bij Loes Sjerp, West 32, 1633 JC Avenhorn, tel 0229-541288 /06-50556326, sjerploes@quicknet.nl, meld ook of je vegetariër bent.

Komt dat dus zien!

100 Burgemeesters voor Vrede

Wij zijn bijzonder verheugd te kunnen meedelen dat met het toetreden van burgemeester Els Boot van Giesseerlanden zich inmiddels 100 burgemeesters in Nederland hebben aangesloten bij Mayors for Peace. Mayors for Peace baseert zich op ethische en internationaal juridische gronden die uitstijgen boven politieke en militaire overwegingen. Steden mogen geen doelwit vormen van massavernietigingswapens.

Inmiddels zijn wereldwijd al meer dan 5.500 burgemeesters toetgetreden. Doel is door het geluid van Mayors for Peace te versterken, een krachtige stem te geven aan de publieke opinie. Meer info: www.nvmp.org/burgemeesters_voor_vrede.html

Meer en uitvoeriger VredesNieuws vindt u op: www.vredessite.nl/nieuws

Vrouw onder vuur

In Syrië is een verwoestende strijd gaande. Diverse buitenlandse mogendheden zijn hierbij betrokken. Vrijwel iedereen wil een einde aan die strijd, maar de vraag is hoe. De belangen zijn groot en iedereen claimt haar eigen gelijk. Een oplossing is niet in zicht, de wapens blijven spreken en maken veel slachtoffers.

De situatie waarin Syrië verkeert is complex en vrijwel iedere betrokkene geeft slechts een deel van het verhaal. Samar Yazbek, een alevitische Syrische schrijfster, beschrijft in haar boek 'Vrouw onder vuur' veel gebeurtenissen uit de eerste vier maanden van de Syrische revolutie. Het is een indrukwekkend ooggetuigenverslag dat niet alleen verhaalt over de gebeurtenissen in Syrië, maar ook over wat er door die gebeurtenissen allemaal verandert. Daarnaast is het een zeer persoonlijk verhaal over wat er gebeurt als je een revolutionaire vrouw bent.

Een heel panorama van mogelijkheden van het dictatoriale regime passeert de revue. Brandweer, veiligheidsdiensten, geheime dienst, taxichauffeurs, le-

ger, politie, elektriciteit, water, voedsel, telefoon, internet, kranten en TV worden gebruikt voor repressie. Niet alleen met geweld (gevechten, arrestaties en martelingen) wordt gepoogd de opstand te bedwingen, juist intimidatie en het zaaien van verdeeldheid en angst zijn uiterst effectief. Gebruikmakend van de verschillende religies (onder andere soennitisch, alevitisch, salafistisch, christelijk), verschillende etnische groepen (Koerden, Arabieren en buitenlanders), historische verdeeldheid en strijd (onder andere Hama 1982) probeert het regime zijn positie te verbeteren en de oppositie tegen elkaar uit te spelen. De opstandelingen worden verweten terroristen te zijn, een religieuze strijd te ontketenen, een islamitisch regime te vestigen. Volgens het regime zouden alleen soennieten de opstand steunen terwijl vele niet-soennieten overduidelijk ook zich tegen het regime verzetten. Veiligheidsdiensten vermoorden soldaten en de opstandelingen worden daarvan beschuldigd. De onderdrukker gebruikt alles wat in haar mogelijkheden ligt.

Samar Yazbek laat zien hoe allerlei

groepen ondergronds bezig zijn met organisaties die zowel het regime bestrijden als hulp proberen te verlenen aan de getroffen bevolking en welke problemen zij tegenkomen. Ze laat zien hoe soms blokkades doorbroken kunnen worden, hoe er aan eenheid wordt gewerkt ondanks de grote onderlinge verschillen. Daarnaast schetst ze gedetailleerd verschillen van mening tussen bijvoorbeeld seculier en gelovig, tussen jong en oud en tussen man en vrouw. Samar Yazbek beschrijft niet alleen wat de strijd economisch en sociaal betekent, maar ook wat hij persoonlijk betekent. Als moeder krijgt ze ruzie met haar dochter, er wordt geprobeerd haar te laten kiezen tussen haar familie of de opstand. Uiteindelijk verlaat Samar Yazbek samen met haar dochter Syrië, maar blijft ze verbonden met het verzet.

De lezer krijgt door dit boek een goed inzicht in de complexiteit van de strijd in Syrië.

Egbert Wever

Samar Yazbek, *Vrouw onder vuur*, Ooggetuige van de opstand in Syrië, 2012, ISBN 9780 90 388 9677 9

Foto: Boyd Noorda

31 AUGUSTUS: meer dan 200 demonstranten liepen van het Vredespaleis naar de Amerikaanse ambassade met spandoeken als "oorlog is geen oplossing". Sprekers beargumenteerden waarom ze tegen een militair ingrijpen in Syrië zijn.

Mijn soort

**'Twee soorten oorlog zijn er:
om macht één, één voor recht.
Ik zou dus graag eens weten
waar jij nou wel voor vecht.'**

**'Ach, als ik eenmaal macht heb
bepaal ik ook het recht.
Mijn oorlog is dus goed,
de jouwe die is slecht.'**

J. B. Charles

**Uit: *De groene zee is mijn vriendin.*
Gedichten 1944 - 1982. Amsterdam, 1987.**